

Çocuk Edebiyatı ve Değerler Eğitimi Açısından Can Göknil'in Çocuk Kitapları

Aylin Sakar

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Haziran 2021

Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Adnan Akgün
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Elnara Bashirova
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Oğuz Karakartal

---

2. Yrd. Doç. Dr. Elnara Bashirova

---

3. Yrd. Doç. Dr. Emel Kaya

ÖZ

Bu araştırmada Can Göknil'in çocuk kitapları, çocuk edebiyatı kitaplarının taşıması gereken temel ögeler ve değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Literatür taraması yapıldığında bu konu üzerine edebiyat alanında herhangi bir çalışma yapılmamış olması, söz konusu çalışmanın hazırlanmasında etkili olmuştur. Ayrıca kitap yazarının aynı zamanda kitaplardaki resimleri de hazırlayan kişi olması, bu çalışmayı gerekli kılan ve ilgi çekici hale getiren önemli bir diğer etkidir. İncelenen 8 farklı kitap, ilk olarak dış yapısal ögeler ve iç yapısal ögeler açısından ele alınmıştır. Dış yapısal özellikler çerçevesinde incelenen kitapların sahip olduğu kapak, boyut, kâğıt - sayfa düzeni ve resim özellikleri saptanmış; iç yapısal özellikler bakımından ise konu, tema, kahraman, dil ve anlatım ve ileti alt başlıklarına ilişkin özellikler tespit edilerek çocuk edebiyatı kapsamında analiz edilmiştir.

Dış yapısal özellikler açısından incelenen kitapların kapak resimleri ile metin içi resimlerin sanatsal bir değer taşıdıkları, bu yönüyle çocuklara estetik bir bakış açısı kazandırdıkları, kitap boyutlarının çocukların fiziksel özelliklerine uygun olarak tasarlandığı saptanmıştır. İç yapısal özellikler açısından ise incelenen kitaplarda konu ve temaların birbiriyle tutarlı olduğu, kitapların farklı iletilerle çocuklara yardımseverlik, hayvan sevgisi, ön yargılı olmama gibi birçok olumlu tutumu kazandırmaya çalıştığı, kitap kahramanlarının çocuklar için olumlu rol model oldukları, dil ve anlatım yönünden zengin bir içeriğe sahip olduğu ve bu yönüyle çocukların ana dil gelişimine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında Can Göknil'in çocuk kitapları içerisinde barındırdıkları farklı değerler açısından irdelenmiş ve değerler eğitimi çerçevesinde hangi değerleri okurlara aktarmayı amaçladıkları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda MEB tarafından

belirtilen farklı değerlerin çoğunun incelenen kitaplar ile çocuklara sezdirilmek amaçlandığı gözlenmiştir. Ayrıca söz konusu çocuk kitaplarının içeriklerinde bulunan sözlü edebiyat ürünleri analiz edilerek çocuk edebiyatı ile ilişkileri değerlendirilmiştir.

Can Göknil'in çocuk kitapları, çocuk edebiyatı kapsamında belirlenen temel ögeler ve değerler eğitimi açısından nitelikli bir örnek olarak alanyazına katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: çocuk edebiyatı, değerler eğitimi, Can Göknil.

ABSTRACT

In this research, Can Göknil's children's books were examined in terms of basic elements and values education that children's literature books should have. When the literature was reviewed, there was no study in the field of literature on this subject was effective in the preparation of this study. In addition, the author of the book is also the person who prepares the in the books is another important factor that makes this study necessary and interesting. The 8 different books first were examined in terms of interior and exterior structural elements. In terms of exterior structural feature, the cover page, size, paper-page layout, and picture features of the books were determined; in terms of internal structural features, subject, theme, character, language and expression and message subtitles were determined and analyzed.

In terms of exterior structural elements, the cover pictures and in-text pictures are artistic value, and they gained aesthetic perspective to children; the cover pages were designed as appropriate for children's physical features. In terms of interior structural elements, topics and themes were related to each other; the books have brought positive attitudes to children such as helpfulness, animal love, non-prejudice via different messages; the book characters were always positive role models for children; the books have rich content in language and expression context and provided contributions to children's mother language development. Can Goknil's children's books are examined in terms of which values are aimed to transfer to children in the framework of values education. Different values expressed by the MEB were intended to be perceived by children with these books. In addition, verbal literature products in the content of these children's books were analyzed and their relations with children's literature were evaluated.

Can Göknil's children's books are qualified examples in terms of education of basic elements and values determined.

Key words: children's literature, values education, Can Goknil.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı hazırlamamda akademik anlamda hiçbir zaman yardımını benden esirgemeyen sayın danıŐmanım Yrd. Doç. Dr. Elnara Basirova'ya; gosterdikleri ilgi ve alakanın yanı sıra akademik açıdan bana rehber olan Prof. Dr. Oğuz Karakartal'a, Yrd. Doç. Dr. Emel Kaya'ya, Yrd. Doç. Dr. Gölseren Tor'a ve Yrd. Doç. Dr. Tayyibe U'a; gerek akademik gerekse idari açıdan beni destekleyen Fen-Edebiyat Fakóltesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı sayın Prof. Dr. Adnan Akgün'e; bu çalışmanın hazırlanması aşamasında her zaman yanımda olan eŐim Can Sakar'a ve oğlum Doruk Efe Sakar'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
KISALTMALAR	xiv
TABLO LİSTESİ	xv
ŞEKİL LİSTESİ	xvi
1 GİRİŞ	1
1.1 Çocuk Tanımı	1
1.2 Çocuk Edebiyatı	4
1.3 Çocuk Edebiyatı Tarihi	7
1.4 Çocukların Gelişim Dönemlerine Göre Çocuk Edebiyatı	12
1.5 Değer Kavramı	15
1.6 Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri	16
1.6.1 Dış Yapısal Öğeler	16
1.6.1.1 Kapak	16
1.6.1.2 Boyut	17
1.6.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	18
1.6.1.4 Resim	19
1.7.1 İç Yapısal Öğeler	20
1.7.1.1 Konu	20
1.7.1.2 Tema (İzlek)	21
1.7.1.3 Kahraman	22
1.7.1.4 Dil ve Anlatım	23

1.7.1.5 İleti	25
2 YÖNTEM	26
2.1 Araştırma Modeli	26
2.2 Çalışma Grubu	26
2.3 Verilerin Analizi	27
3 BULGULAR.....	28
3.1 Kitap İncelemeleri.....	28
3.1.1 ‘Kuyruksuz’ Adlı Kitabın İncelenmesi	28
3.1.1.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	28
3.1.1.1.1 Kapak	28
3.1.1.1.2 Boyut.....	29
3.1.1.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	30
3.1.1.1.4 Resim	30
3.1.1.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	33
3.1.1.2.1 Konu.....	33
3.1.1.2.2 Tema	34
3.1.1.2.3 Kahraman	34
3.1.1.2.4 Dil ve Anlatım.....	35
3.1.1.2.5 İleti	36
3.1.2 ‘Renkli Öcüler’ Adlı Kitabın İncelenmesi.....	36
3.1.2.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	36
3.1.2.1.1 Kapak	36
3.1.2.1.2 Boyut.....	37
3.1.2.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	37
3.1.2.1.4 Resim	37

3.1.2.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	40
3.1.2.2.1 Konu.....	40
3.1.2.2.2 Tema	40
3.1.2.2.3 Kahraman	40
3.1.2.2.4 Dil ve Anlatım.....	41
3.1.2.2.5 İleti	42
3.1.3 ‘Gökyüzü Sirki’ Adlı Kitabın İncelenmesi	42
3.1.3.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	42
3.1.3.1.1 Kapak	42
3.1.3.1.2 Boyut.....	43
3.1.3.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	43
3.1.3.1.4 Resim	43
3.1.3.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	47
3.1.3.2.1 Konu.....	47
3.1.3.2.2 Tema	47
3.1.3.2.3 Kahraman	48
3.1.3.2.4 Dil ve Anlatım.....	48
3.1.3.2.5 İleti	50
3.1.4 ‘Bilmecelerle abc’ Adlı Kitabın İncelenmesi.....	51
3.1.4.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	51
3.1.4.1.1 Kapak	51
3.1.4.1.2 Boyut.....	52
3.1.4.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	52
3.1.4.1.4 Resim	52
3.1.4.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	54

3.1.4.2.1 Konu.....	54
3.1.4.2.2 Dil ve Anlatım.....	54
3.1.5 ‘Kirpi Masalı’ Adlı Kitabın İncelenmesi	55
3.1.5.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	55
3.1.5.1.1 Kapak	55
3.1.5.1.2 Boyut.....	56
3.1.5.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	56
3.1.5.1.4 Resim	56
3.1.5.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	60
3.1.5.2.1 Konu.....	60
3.1.5.2.2 Tema	60
3.1.5.2.3 Kahraman	61
3.1.5.2.4 Dil ve Anlatım.....	61
3.1.5.2.5 İleti	61
3.1.6 ‘Kokuşuk’ Adlı Kitabın İncelenmesi	62
3.1.6.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	62
3.1.6.1.1 Kapak	62
3.1.6.1.2 Boyut.....	62
3.1.6.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	62
3.1.6.1.4 Resim	63
3.1.6.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	65
3.1.6.2.1 Konu.....	65
3.1.6.2.2 Tema	66
3.1.6.2.3 Kahraman	66
3.1.6.2.4 Dil ve Anlatım.....	67

3.1.6.2.5 İleti	69
3.1.7 ‘Mandolin Çalan Pangolin’ Adlı Kitabın İncelenmesi	69
3.1.7.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	69
3.1.7.1.1 Kapak	69
3.1.7.1.2 Boyut.....	70
3.1.7.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	70
3.1.7.1.4 Resim	70
3.1.7.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	72
3.1.7.2.1 Konu.....	72
3.1.7.2.2 Tema	73
3.1.7.2.3 Kahraman	73
3.1.7.2.4 Dil ve Anlatım.....	74
3.1.7.2.5 İleti	74
3.1.8 ‘Ormandaki Arkadaş’ Adlı Kitabın İncelenmesi	75
3.1.8.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi	75
3.1.8.1.1 Kapak	75
3.1.8.1.2 Boyut.....	76
3.1.8.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni	76
3.1.8.1.4 Resim	76
3.1.8.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi.....	78
3.1.8.2.1 Konu.....	78
3.1.8.2.2 Tema	79
3.1.8.2.3 Kahraman	79
3.1.8.2.4 Dil ve Anlatım.....	80
3.1.8.2.5 İleti	81

3.2 Can Göknil'in Çocuk Kitaplarında Değerler Eğitimi	82
3.2.1 'Kuyruksuz' Adlı Kitapta Değerler Eğitimi.....	82
3.2.2 'Renkli Öcüler' Adlı Kitapta Değerler Eğitimi	82
3.2.3 'Gökyüzü Sirki' Adlı Kitapta Değerler Eğitimi.....	82
3.2.4 'Kirpi Masalı' Adlı Kitapta Değerler Eğitimi.....	83
3.2.5 'Kokuşuk' Adlı Kitapta Değerler Eğitimi.....	83
3.2.6 'Mandolin Çalan Pangolin' Adlı Kitapta Değerler Eğitimi	83
3.2.7 'Ormandaki Arkadaş' Adlı Kitapta Değerler Eğitimi.....	84
4 SONUÇ	85
4.1 Sonuç.....	85
KAYNAKLAR	90

KISALTMALAR

Akt	Aktaran
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: İncelenen Kitaplara Ait Künye Bilgileri.....	28
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Can Göknil - ‘Kuyruksuz’ Ön Kapak.....	29
Şekil 2: Can Göknil - ‘Kuyruksuz’.....	31
Şekil 3: Can Göknil - ‘Kuyruksuz’.....	32
Şekil 4: Can Göknil - ‘Kuyruksuz’.....	32
Şekil 5: Can Göknil - ‘Kuyruksuz’.....	33
Şekil 6: Can Göknil - ‘Renkli Öcüler’ Ön Kapak.....	36
Şekil 7: Can Göknil - ‘Renkli Öcüler’.....	38
Şekil 8: Can Göknil - ‘Renkli Öcüler’.....	39
Şekil 9: Can Göknil - ‘Renkli Öcüler’.....	40
Şekil 10: Can Göknil - ‘Gökyüzü Sirki’ Ön Kapak.....	43
Şekil 11: Can Göknil - ‘Gökyüzü Sirki’.....	44
Şekil 12: Can Göknil - ‘Gökyüzü Sirki’.....	45
Şekil 13: Can Göknil - ‘Gökyüzü Sirki’.....	46
Şekil 14: Can Göknil - ‘Bilmecelerle abc’ Ön Kapak.....	51
Şekil 15: Can Göknil - ‘Bilmecelerle abc’.....	53
Şekil 16: Can Göknil - ‘Bilmecelerle abc’.....	53
Şekil 17: Can Göknil - ‘Bilmecelerle abc’.....	54
Şekil 18: Can Göknil - ‘Kirpi Masalı’ Ön Kapak.....	55
Şekil 19: Can Göknil - ‘Kirpi Masalı’.....	57
Şekil 20: Can Göknil - ‘Kirpi Masalı’.....	57
Şekil 21: Can Göknil - ‘Kirpi Masalı’.....	58
Şekil 22: Can Göknil - ‘Kirpi Masalı’.....	59
Şekil 23: Can Göknil - ‘Kirpi Masalı’.....	59

Şekil 24: Can Göknil - ‘Kokuşuk Arkadaş’ Ön Kapak.....	62
Şekil 25: Can Göknil - ‘Kokuşuk Arkadaş’.....	63
Şekil 26: Can Göknil - ‘Kokuşuk Arkadaş’.....	64
Şekil 27: Can Göknil - ‘Kokuşuk Arkadaş’.....	65
Şekil 28: Can Göknil - ‘Mandolin Çalan Pangolin’ Ön Kapak.....	69
Şekil 29: Can Göknil - ‘Mandolin Çalan Pangolin’.....	71
Şekil 30: Can Göknil - ‘Mandolin Çalan Pangolin’.....	72
Şekil 31: Can Göknil - ‘Ormandaki Arkadaş’ Ön Kapak.....	75
Şekil 32: Can Göknil - ‘Ormandaki Arkadaş’.....	77
Şekil 33: Can Göknil - ‘Ormandaki Arkadaş’.....	78

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Çocuk Tanımı

Literatür taraması yapıldığında çocuk kavramı için birçok tanımın var olduğu gözlenmektedir. TDK'ye (2021) göre çocuk, “küçük yaştaki erkek veya kız” olarak tanımlanır. Çocuk, farklı özellikleri ile yetişkinlerden ayrılan, sosyal çevresi ile dinamik ilişkiler kuran bir varlıktır (Sakar, 2018). “Çocuk doğanın bir armağanıdır; çocuk imgesi ise insanın yarattığı bir şeydir“ (Elkind, 1999:35). Öte yandan, 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafınca kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesince “onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (UNICEF Türkiye, 2004).

Literatür içerisinde yer alan farklı tanımlara dayanarak çocuk, kendine has dünyası olan ve bu dünyada özüne has hareketleri, yaratıcılığı, ezgisi olan belli bir yaş aralığındaki bireyler olarak tanımlanabilir. Ancak çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının fark edilmesi ve yetişkinden farklı bir birey olduğunun algısı her dönemde farklı bir şekilde yorumlanmıştır. Nitekim kimi dönemde çocukluk diye bir kavram yokken bir başka dönemde çocuğa çok az önem verildiği gözlenmektedir. Bu açıdan incelendiğinde çocuğun fark edilmesinin ve dolayısıyla çocukluk tanımının ancak modern zamanda kapsamlı bir anlam kazandığı söylenebilir. “Çocukluk kavramı esasında modernitenin ürünü olmakla birlikte tarihi süreç içerisinde çocuğa çok da fazla değer verilmediği, hatta bazı toplumlarda çocukluk diye bir kavramın olmadığı anlaşılmaktadır” (Dirican, 2018:41).

Çocuk kavramının tarihi gelişimi incelendiğinde, Elkind'e (1999) göre Babil'de kız ve erkek çocuklar eşit hak ile altı yaşına gelince okula gider; tuğla, kamış ve kil araç gereçleri olurdu. Yine Babil'de yoksul çocuklar dahi okuma yazma öğrenirdi. Eski Roma'da katı disiplin kurallarına rağmen, kadın-erkek eşit haklarla okuma-yazma öğrenirdi. Fakat Ortaçağda çocuk, mülk veya taşınır bir nesne gibi görülürdü. Köle olarak tutulan çocuklar hayvanlarla aynı yerde yaşar ve kötü muameleye maruz kalırlardı. Çocuklar yanlış davranış sergilediklerinde veya hatalarında cezalar ağır şekilde uygulanırdı. "Yunanlılar bu acemileri adam etmek için sopa kullanırdı. Platon ve Protogaras, çocuk eğitiminde sopa kullanılmasını onaylayan Yunan düşünürlerdendir" (Postman, 1995:19 akt: Çelik, 2014:1). Türklerde ise çocuğa bakışı şekillendiren örf ve âdettir. Türklerde hayatı disipline eden sözlü normlardır. "Örf, âdet, gelenek, görenek şeklinde karşımıza çıkan töre, Türklerde sadece sosyal hayatı düzenleyen kurallar değil aynı zamanda sözlü normlar bütünüdür" (Mandaloğlu, 2013:135 akt: Dirican, 2018: 43). Ayrıca "Türk töresinde çocuk sahibi çok önemli olup, kız-erkek çocuk ayrımcılığı yapıldığına çok fazla rastlanmamaktadır. Bir baba kızını evlendireceği zaman kızının isteklerine dikkat etmek durumundadır" (Ögel, 1979:178-180 akt: Dirican, 2018:43). Bu bağlamda çocuk ve çocukluk kavramının yaşanılan toplum içinde çocuğa verilen haklar, çocuğa yüklenen sorumluluklar, beklentiler ve çocukların yaşayış tarzına göre nitelik kazandığı söylenebilir.

Çocuk kavramının Rönesans dönemi ile köklü bir değişime uğradığı görülmektedir. "Postman, çocukluk fikrinin Rönesans'ın en büyük ve belki de en insanı buluşu olduğunu söylemektedir" (Alver, 2004:130). 16. ve 17. yüzyıl, çocuk kavramında değişimin öncüsü dönemler olarak kabul edilmektedir. Bu dönem düşünürlerinin çocuk kavramı üzerine yeni fikirler geliştirdikleri gözlenmektedir. Bu

fikirlerde ise iki farklı çocuk tasarısı ortaya çıkmaktadır. Çelik'e (2014) göre, farklı çocuk tasarıları Diyonizoscü ve Apolloncu'dur. Diyonizoscü düşüncesinde ilk kötülük veya çürümüşlük çocuğun içinde olduğu varsayımına; Apolloncu'da ise çocukların masum ve iyi olduğu düşüncesine dayanır. Anne ve babalar, çocukları doğar doğmaz onların zihinlerini etkileme ve hayatlarını şekillendirme yeteneğine sahiptir çünkü davranışçılık ışığında çocukların zihni boş bir levhadan ibarettir (Onur, 2005).

Modern çocuk kavramı, Fransız filozofçu J.J. Rousseau'nun felsefi görüşünden esinlenmektedir. "Günümüz psikolojisi evre ve olgunlaşma gibi iki temel kavramı Rousseau'ya borçludur" (Onur, 2005:100). Bu görüşe göre çocuk yetiştikten farklı, kendine özgü ve zamanla olgunlaşarak gelişir. Bu felsefi görüşün dışında çocuk ve çocukluk kavramının tarihsel alanyazın içinde 1960'da Aries'in Eski Devirlerde *Çocuk ve Aile Yaşamı* adlı kitabı öncü çalışma kabul edilen örnek çalışmalardandır. "Çağdaş ailenin kökenleriyle ilgilenen Aries, 'çağdaş nüfus patlaması devrimini yaşamış olmanın bize bu sessiz tarihte çocuğun ne denli önemli bir yeri olduğunu gösterdiği' kanısındaydı" (Tan, 1989:76). Toplumumuzda çocuk anlayışının değişim göstermesi, Tanzimat döneminde Batı'daki gelişmelerin örnek alınmasıyla hız kazanmıştır. Sanatçıların ve bilim insanlarının bu dönemde Avrupa'yı ziyaret etmeleri veya Avrupa'dan gelen farklı bilim insanları ile etkileşim içerisinde bulunmaları çocuk kavramına dair var olan anlayışı ve bakış açısını değiştirmektedir. Çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimi için başlı başına kendine has bir alan gerekliliğinin var olması üzerinde durulur. "Tanzimat'la başlayan Batılılaşma döneminde çocuk terbiyesinin ayrı bir alan olduğunun uzmanlık gerektirdiğinin farkına varılır... Artık bir insanın yetişmesinde çocukken aldığı terbiyenin rolü herkesçe takdir edilmektir (Okay, 1998:46 akt: Şimşek ve Yakar, 2018:16).

Sonuç olarak Batı'dan başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan çalışmaların çocuk ve çocukluk kavramının niteliğini değiştirdiği gözlemlenmiştir. Nitekim bu gelişmeler, günümüzde çocukların sosyal hayat içinde yerleri, onlara verilen haklar gibi çeşitli çalışmalarla devam etmektedir.

1.2 Çocuk Edebiyatı

şimsek ve Yakar'a (2018) göre, çocukta güzel duygusu ilk doğduğu andan itibaren vardır. Güzel bir ses ile söylenen ninni, şarkı, oyuncak, kuş vb. güzel şeyler çocuğun ilgisini çeker. Önemli olan bu duygunun geliştirilmesidir. Edebiyat da çocukta güzel duygusunu harekete geçiren unsurlardan birisidir. Çocuk, bebeklik döneminde aile bireyleri tarafından ona söylenen ninni ile tanışır. Belli bir ezgi ve ritimle söylenen ninni, çocuğun ilgisini çeker. Bu bağlamda çocuğun edebiyatla ilk tanışması bebeklik döneminde gerçekleşir. İlerleyen dönemlerde çocuk; masal, tekerleme, bilmece, şiir gibi sanatsal ve estetik değer taşıyan edebî ürünlerle tanışır. Edebiyatımızda sözlü edebiyat olarak kabul gören bu edebî ürünlerinin çocuğun ilgisini çekmesi bu ürünlerin içeriğinde yer alan estetik ve duygusal ritimden kaynaklandığı ifade edilebilir. "Öyleyse çocuğun duygusal dünyasına hitap eden bir güzellik ögesi olarak edebiyat doğal bir ihtiyaçtır" (şimsek ve Yakar, 2018:40).

Çocuk, konuşmaya başladığı andan itibaren duygularını dile getirmek ister. Öte yandan duygularını ifade edebilmek çocuğun dil gelişimi, söz varlığı, hayal gücü, olaylara ve hayata bakış açısıyla ilgilidir. Bilişsel gelişimleri göz önünde bulundurularak hazırlanan edebî ürünler bu gelişime olanak sağlayabilir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı bu ihtiyacı karşılayan edebiyat ürünlerinin bütünü denilebilir. Temel olan kitapların çocuğun ihtiyaçlarına göre ve çocuğa göre sunulmasıdır. "Çocuk edebiyatının başat özelliği ise kaynağı da sınırı da çocuk ve çocukluk olan, çocuğu ve

çocukluğu anlayan, çocuk bakışı, ‘çocuğa göre’lik ilkesi ve “çocuk gerçekliği”ne uygun yazılmış bir edebiyat olmasıdır” (Şirin, 2016:17).

Çocuk edebiyatı, çocuğun ilgileri onun ihtiyaçlarını göz önünde tutan; çocuklara okuma sevgisi aşılayıp, dil gelişimlerine katkı sağlayan yazın türüdür. Sever’e (2019) göre, çocuk yazını, bebeklikten ergenliğe kadar geçen süre içinde çocukların duygu ve düşüncelerini sanatsal niteliklerle zenginleştiren çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun ürünler olarak tanımlanır. “Çocuk yazını; çocuğun ilgilerini, gereksinimlerini, düşlerini göz önünde tutan, onun algılayabileceği bir dille yazılan ürünlerden oluşmaktadır” (Lüle, 2007:18).

Çocuk kitaplarında, yazar çizgilerle, sembollerle çocuğun duygu ve düşünce dünyasını hareketlendirmelidir. Bir başka şekilde bu kitaplar ile okura, hayat tüm gerçekliğiyle hissettirilmeli, “... çocuklara değişik duyuların yaşamı algılamadaki etkisi duyumsatılmalıdır” (Sever, 2019:18).

Çocuk, doğduğu andan itibaren ana dil edinimi başlar. “Çocuk, yaşamının ilk günlerinden başlayarak içinde yaşadığı çevreden ana dilini edinmeye başlar” (Sever, 2019:36). Dil ediniminde öncelikli rol model ilk olarak aile, daha sonra ise sosyal çevredir. Bu süreçte önemli olan ailenin zengin söz varlığıyla çocuğa seslenebilmesidir. Bu zengin söz varlığını içerisinde barındıran araçlardan birisi ise çocuk kitaplarıdır.

Çocuk kitaplarının çocuklarda dil edinimi, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri vardır. Çocuk kitapları, çocuğun dönemseller ve bilişsel değişikliğinin göz önünde bulundurulduğunda bu işlevleri kazandırmada doğru araç olarak değerlendirilebilir. Nitekim bebekliğinin ilk dönemlerinde banyo kitapları, bebeklerin duyularına hitap eden dokunma kitapları, resimli kitaplar ve kavram kitapları bu gereksinimlerini karşılayan kitaplardır. “Özellikle çocuğun bu yaş

döneminde dilsel simgeleri alımlayabilecek bilişsel düzeyden yoksun olması (Piaget, 2004 akt. Çer, 2019:197), bu dönemde, renk ve çizgiyle oluşturulmuş kavram kitaplarına ve resimli kitaplara başat sorumluluk yüklemektedir (Striker, 2005 akt. Çer, 2019:197). Çünkü renk ve çizgi, sözcüklerden önce kavramın bellekte tasarımını gerçekleştirir” (Çer, 2019:197). Okul öncesi dönem çocuk kitapları, çocuğun dinlediğini anlama ve kavrama sürecinde önemli araç olarak kabul edilebilir. Sever’e (2019) göre, 2-4 yaş çocuk kitapları, onların öğrendikleri yeni kavramları adlandırma ve kavramlar arasında ilişki kurabilme gibi bilişsel süreçleri işletir. Resim ile estetik duygularını hareketlendiren ve dilsel yapısıyla çocuğu kendine çeken kitaplar, kitapla çocuk ilişkisini başlatan araç olur. Okul öncesi dönem ise kitap okuma alışkanlığı ediniminde en önemli dönemdir. “Bu dönemde kurulan çocuk-kitap ilişkisi, çocuğun yaşamının diğer evrelerinde kitapla kuracağı ilişkinin niteliğini de belirleyen ilk önemli etkinliktir” (Sever, 2019:21). Ailesi veya öğretmeni tarafından okunan kitap çocuğun dinleme gelişimini destekler; çocuk aynı zamanda baktığı resimlerle düşünme gücünü de geliştirir.

Çocukların gelişim özelliklerine göre seçilen kitaplar, çocuğu hayata hazırlamada önemli bir unsur olarak ele alınabilir. Sever’e (2019) göre; nitelikli çocuk edebiyatı kitapları, ustaların kalemiyle çocuğun yaşamını bütünleyen araca dönüşür. Günlük hayatımızdaki jest ve mimiklerimizle yansıttığımız duygularımız sevinç, öfke vb. sözcüklerle yaşam bulur.

Sonuç olarak çocuk edebiyatı, çocuk okurun hayallerini besleyen ve çeşitlendiren; ana dil edinnimini hızlandıran ve zenginleştiren, çocuğa göre yazılan yazınsal üründür.

1.3 Çocuk Edebiyatı Tarihi

Tarihsel çerçevede çocuk edebiyatının devingen bir yapı sergileyerek sürekli gelişim içerisinde olduğu görülmektedir. Çocuk edebiyatı ilk olarak sözlü gelenek içinde karşımıza çıkmaktadır. “Kültürümüzün tarihi seyri içinde ortaya çıkmış, gelişmiş, çocukların geliştirdiği veya çocuklara sunulmuş sözlü gelenek olgun bir çocuk kültürünü oluşturmaktadır” (Şirin, 2000:79). Halkın göçebe yaşam tarzı benimsediği bu dönemde sevgiyi, sevinci, heyecanı kısacası duyguları dile getirmek için söylenen maniler, annelerin çocuklarını uyutmak için ezgiyle dile getirdiği ninniler, ölünün arkasından yakılan ağıtlar, hoş zaman geçirmek için büyükler tarafından çocuklara doğaçlama anlatılan hikâyeler vb. sözlü edebiyatın temellini oluşturmaktadır. Bu anlatılar dilden dile aktarılarak nesilleri etkilemektedir.

“Ne zaman, nerede, kim tarafından yaratıldığı belli olmayan, dilsel ürünlerin tümüne birden verilen addır ortak halk edebiyatı. Maniler, destanlar, türküler, masallar, türkülü türküsüz halk hikâyeleri, ninniler, ağıtlar, bilmece, tekerlemeler, atasözleri, deyimler, meddah hikâyeleri, karagöz ve benzeri oyunlar... halkın ortak yaratısı olarak düşünülmüştür” (Özdemir, 1980:63).

Matbaanın icadına paralel olarak hızlı bir artış gösteren kitap basımı ile artık kitabın sınırlılığını veya sadece elit kesime hitap etme özelliğini kaybetmeye başladığı görülür. “Matbaanın icadı ve yaygınlaşması ile beraber kitap basımı hızlanmış, çocuklara yönelik eserler de basılmaya başlanmıştır. Çocuklara yönelik basılan ilk eserler arasında masallar da yer almaktadır” (Bilkan 2005:9 akt. Arslan vd., 2018:43).

Batıda hızlı ilerleme kaydeden çocuk edebiyatı çalışmalarının Avrupa’da, özellikle İngiltere, Almanya ve Fransa’da hızlı bir ilerleme kaydettiği görülmektedir. Çocuk edebiyatı bilincinin oluştuğu ve çocuk kitaplarının okul dışında okuma anlayışını gündeme getiren ilk ülke ise İngiltere’dir. Bu bağlamda eleştirel yaklaşımlara maruz kalırsa bile birçok kitabın İngiltere’de yayımlandığı

gözlenmektedir. “Bu kitaplar arasında *Robin Hood, Jack and Giant- Killer ve Tom Thumb* sayılabilir” (Özdemir 1987:14 akt. Arslan vd., 2018:44).

Fransa’da çocuk edebiyatı gelişim sürecinde ön plana çıkan kitaplardan olan Charles Perrault’un *Kırmızı Başlıklı Kız, Uyuyan Güzel, Parmak Çocuk, Kül Kedisi, Çizmeli Kedi* masalları, günümüzde de bu alanda önemini korumaktadır. La Fontaine, hayvanları kitaplarına dahil edip *Fabllar* kaleme almıştır. Benzer şekilde J.J. Rousseau’nun *Emile*; Jonathan Swift’in *Güiveri’in Gezileri*, Charles Dickens’in *David Copperfield*, Grimm Kardeşler’in *Çocuk ve Yuva Masalları*, Hector Malot’un *Sophie’nin Başına Gelenler*, Jules Verne’nin *Ay’a Seyehat, Seksen Günde Devrialem*, Mark Twain’in *Tom Sawyer’in Maceraları*, dünyada farklı ülkelerde öne çıkan önemli çocuk kitapları olarak değerlendirilebilir.

Okur-yazar oranının artması ve bu ürünlerin yazıya aktarılması çocuk edebiyatını başka bir platforma taşıdığı söylenebilir. Çocuk edebiyatı kavramı geç öğrenilmiş olsada gerek İslamiyet öncesi gerek İslamiyet sonrası çocuk kavramı ve çocuğun önemi birçok eser içinde vurgulanmaktadır (Sınar, 2006). Çocuk edebiyatı ile ilgili ilk çalışmalar Tanzimat döneminde görülmektedir. Tanzimat döneminde çocuk edebiyatı kapsamında özellikle çeviri kitapların ön plana çıkması, çocuk edebiyatının başlı başına bir tür olarak gelişim göstermesinde öncü rol oynamıştır. Bu kapsamda verilen çeviri kitaplar, birçok farklı yazar ve şair tarafından oluşturularak edebî yazın içerisinde kendisine yer edinmiştir.

Sözgelimi, “Şinasi, 1859 tarihinde *Tercü-me-i Manzume* adlı eserini yayımlar. Bu kitapta La Fontaine’den çevirdiği *Eşek ile Tilki Hikâyesi* yer alır. Bu çevirinin yanında, 1862’de *Müntehâbât-ı Eş’ar* eserinde kendi yazdığı (*Kara Kuş Yavrusu ile Karga Hikâyesi, Arı ile Sivrisinek Hikâyesi*) fablları bulunmaktadır” (Karagöz, 2015:508).

Tanzimat döneminde batılı anlamda yazınsal türler içerisinde aydınların ortaya çıkardığı çeviri kitapların önemli yer tuttuğu görülmektedir. Edebiyattaki bu yapının

çocuk edebiyatı üzerinde etkisi yadsınamayacak ölçüdedir. Bu bağlamda Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği *Tercüme-i Telemak* ve Ziya Paşa'nın J. J. Rousseau'dan çevirdiği *Emile* adlı kitaplar bu dönem içerisinde çocuklara hitap eden temel kitaplar kapsamında ele alınabilir. Ayrıca Rousseau'nun çevirileri, tüm dünyada olduğu gibi edebiyatımız için de önemlidir. “Çocuk edebiyatının kaplayıcı değil çocuk doğasına uygun geliştirici bir amacın ortaya çıkmasında Rousseau'nun görüşleri yalnızca Avrupa'yla sınırlı kalmamış, dünyayı da etkilemiştir” (Şirin, 2016:18-19).

Çeviri kitapların dışında çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak için fabl ve kısa hikayeler önemli bir yere sahiptir. “Bu dönemde ayrıca Tanzimat sanatçılarının diğer dillerden yaptıkları çeviri fablların da çocukları okumaya yönlendirme ve onların okuma gereksinmelerini karşılama noktasında önemi vardır” (Canatak, 2011:289) Bu bağlamda Kayserili Dr. Rüştü yazdığı *Nuhbe-tül Etfal*, kitabının sonunda fabl ve kısa hikayelere yer vermesi açısından önemli bir örnektir. Ayrıca Muallim Naci tarafından kaleme alınan *Ömer'in Çocukluğu*, Recaiizâde Mahmut Ekrem'in *Tefekkür'ü*, Şinasi'nin *Kurt ve Kuzu* adlı kitaplar bu dönemde ortaya konulan diğer önemli çalışmalardandır.

1908 tarihinde II. Meşrutiyet'in ilân edilmesiyle birlikte çocuk, önceki devirlerden çok daha fazla önem kazanır (Sınar, 2006). Bu döneme kadar olan kitaplarda eğitim ve toplumu bilinçlendirmenin öneminin vurgulandığı; kitapların yalnızca çocuklar için yazılmadığı görülür. Dönemin ilerleyen süreçlerinde bu düşüncenin kademeli olarak terk edildiği ve çocuğun başlı başına bir birey olarak görüldüğü çıkarılan kitaplarda çocuğa görelilik ilkesinin benimsendiği gözlenmektedir. Bu durum, bağımsız bir alan olarak çocuk edebiyatının temelini oluşturan önemli bir etken olarak değerlendirilebilir.

“Çocuğa göre'lik ölçütüne uygun kitapların 18. yüzyılın sonlarından itibaren, 'çocuk gerçekliği'ne dayalı kitapların ise 1970'lerden itibaren yazılmaya

başlandığı söylenebilir. ‘Çocuk gerçekliği’ kavramının benimsenmesi ve yerleşmesi antiotoriter ve antididaktik çocuk kitaplarının yazılmasıyla başlar” (Elkind, 2001:15 akt. Şirin, 2006).

Dergi ve gazeteler, Tanzimat ile birlikte çocuk edebiyatı kapsamında önemli faaliyetlerde bulunan etkili araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Sakar, 2018). Bu bağlamda, çocuklara yönelik çıkarılan ilk dergi konumunda olan *Mümeyyiz*, “Tanzimat döneminde çıkarılan dergiler içerisinde en uzun süre yayında kalmayı başaran dergi olmuştur” (Bayram, 2005:2). Benzer şekilde *Mümeyyiz*, *Sadakat*, *Etfal*, *Ayine*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Aile*, *Bahçe*, *Mecmua-i Nevresidegan*, *Çocuklara Arkadaş*, *Çocuklara Kıraat*, *Çocuklara Talim*, *Çocuklara Mahsus Gazete*, *Çocuklara Rehber*, *Çocuk Bahçesi*, *Çocuk Dünyası*, *Ciddi Karagöz*, *Çocuk Yurdu*, *Mektebli*, *Talebe Defteri*, *Türk Yavrusu*, *Kırlangıç*, *Çocuk Dostu*, *Mini Mini*, *Küçükler Gazetesi*, *Hür Çocuk*, *Yeni Yol*, *Çıtı Pıtı*, *Türk Çocuğu*, *Çocuk Dünyası*, *Çocuk Yıldızı* önemli dergi ve gazeteler arasında yer almaktadır (Çıkla, 2005).

II. Meşrutiyet’in ilanından Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçte çocuk edebiyatı kapsamında yapılan çalışmaların ivme kazandığı görülmektedir. Bu süreç içerisinde farklı türdeki kitaplarda kullanılan dilin, çocuğa daha yakın olacak şekilde sade bir görünüm sergilemektedir. “Çocukla yetişkini birbirinden ayıran algı düzeyi ve dil, ‘çocuğa göre’ ve çocuk gerçekliğine uygun yapılacak edebiyata yön vermede etkili olur” (Şirin, 2016:19).

Cumhuriyet dönemi ile şekillenen yeni yazın ile dildeki sadeleşme çabaları, birçok yazarı derinden etkilemiştir. Bu bağlamda memleket sevgisi, kahramanlık ve Anadolu’nun güzelliği, canlı ve nükteli bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde Aleaddin Gövsa’nın çocuklar için yazdığı şiirler *Çocuk Şiirleri* adıyla yayımlanmıştır. Yine bu dönem içerisinde Tevfik Fikret’in *Şermin*’i, Köprülüzade Mehmet Fuat’ın *Mektep Şiirleri* ve Ziya Gökalp’in *Kızıl Elma*’sı çocuklar için şiir

türünde verilen kitaplardandır. Cumhuriyet döneminden günümüze kadar çocuk edebiyatına yönelik eser veren diğer önemli yazarlar ve bu yazarların öne çıkan kitapları ise şu şekildedir: Adnan Binyazar *Elif ile Mahmut, Beş Türk Masalı*, Kemalettin Tuğcu *Bizim Mahallenin Çocukları, Eskici Baba, Öksüz Murat, Oyuncakçı Dede*, Cahit Uçuk *Gümüş Kanat, Türk İkizleri*, Eflatun Cem Güney *Evvel Zaman İçinde, Açıl Sofram Açıl*, Aziz Nesin , *Şimdiki Çocuklar Harika, Üç Karagöz Oyunu, Pıtlatan Bal*, Can Göknil *Mandolin Çalan Pangolin, Gölgem Renklimi, Kuyrukuz, Kirpi Masalı*, Aydoğın Yavaşlı *Kara Karga Dinazorlar Ülkesinde, Kara Karga Çiftlikte, Kara Karga Yaz Güzeli, Deniz Okula Gidiyor, Deniz Yazlıkta, Dan Dan Çeklin Yoldan*, Rıfat Ilgaz *Hababam Sınıfı, Küçük Çekmece Okyanusu Cankurtaran Yılmaz*, Behiç Ak *Vapurları Seven Çocuk, Pat Karikatür Okulu, Geçmişe Tırmanan Merdiven, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Eve Giden Küçük Tren*. Gülsevin Kırıl *Berber Pire Tellal Dede, İstanbul'u Çalıyorlar!, Çalınan Kent*, Zeynep Cemali *Gül Sokağı Dikenleri, Çılgın Babam, Öykü Öykü Gezen Kedi, Patenli Kız*, Miyase Sertbarut *Çöp Plaza, Yalancı Portakal, Kırmızı Kartal, Tunanın Büyümlü Gemisi, Emre ile Cemre*, Mavisel Yener *Tembel Teneke Acaba Nerede, Mimi'nin Serüvenleri, Masal Atölyesi, Öykü Atölyesi, Masalları Çok Severim, Dans Eden Dinazorlar*, Beyza Akyüz *Uçan Fare ile Hayalet Hayri, Sevgi Saygı Turne Dedektifleri, Babaannemin İçine Uzaylı Kaçtı, Amcama Neler Oluyor?* Gülten Dayıoğlu *Fadış, Gizemli Güvercin, Mo'nun Gizemi, Ölümsüz Ece, Sekizinci Renk, Dünya Çocukların Olsa, Yurdumu Özledim*, Sevim Ak *Ada ve Adam, Aslı Der Küçük Cadı şeroks, Büyük Tuzak, Darmadağın*, Aytül Akal *Mıy Mıy Teyze, Süper Çocuklar, Süper Gazeteciler, Açıl Bahçe Açıl*, Yalvaç Ural *Akıllı Minik ile Obur, Müzik Satan Çocuklar, Anadolu Efsaneleri, İyi Geceler Bozi, Küçük Ayı ile Ahlat Ağacı*.

1.4 Çocukların Gelişim Dönemlerine Göre Çocuk Edebiyatı

Stebler'e (2018) göre çocuk, daha doğmadan anne karnında kendisine dinletilen müziğe, söylenen ninni ve okunan masala tepki veren eşsiz bir varlık olarak tanımlanır. Bu nedenle sanat değeri taşıyan ürünlerle tanışma ne kadar erken olursa çocuk için o kadar faydalı olacaktır.

“Çocuğun bilişsel ve ahlâki kimliği üzerinde şekillendirici bir etki yaratmak isteyen aile, çocuğa farklı konularda kazandırmayı hedeflediği sosyal değerler ile söz konusu bu etkinin kapsamını arttırmak ve şekillendirmek amacı gütmektedir” (Sakar, 2017:3). Ailede başlayıp okulda devam eden eğitim sürecinde çocuk yazınlarının çocuklarla erken yaşta tanıştırılması, onların duygu, düşünce ve hayal dünyalarının gelişimini önemli ölçüde etkileyecektir. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurarak çocuklar için doğru kitaplar seçmek; onların çevresine karşı farkındalıklarını arttıracak ve kitaplara yönelimlerini hızlandıracaktır. Birincil olan çocukların gelişim dönemlerine göre hazırlanan kitaplara onları yönlendirmektir. “...Özellikle okuma yazma aşamasına gelmeyen çocukların okuma ilgileri, öğretmenlerin etkili uygulamaları ve bu konuya verdikleri önemle artacağı unutulmamalıdır. Seviyeye uygun metinler, iyi resimlenmiş kitaplar, çocukların okumaya gelişimlerini destekler” (Aytaş, 2003:159).

Çocuk için kitap seçimi yapılırken çocuğun yaş grubu dikkate alındığı gibi bilişsel gelişimi de göz önünde bulundurulmalıdır. Kitaplar yaş grubuna uygun bile olsa kitabın içeriği çocuğa basit gelirse çocuk kitaptan zevk almayabilir veya kitabı okumaktan uzaklaşabilir. Öte yandan, yaşına uygun kitap seçiminde içerik ağır, kullanılan sözcükler anlaşılabilir ise çocuk kitabı okurken zorlanabilir. Bu açıdan ele alındığında Şirin'e (2000:19) göre, çocuğa göre, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine,

algılama düzeyine uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır. Bu bağlamda çocukların yaşı ve bilişsel gelişimine dikkat ederek kitap seçmek onların anadil edinimi, söz haznelerinin gelişimi ve okuma alışkanlığı kazandırmada etkilidir.

“İsviçre’de çocukların okuma seviyelerine göre isimler aldıkları görülür: 5 yaşından itibaren “*Bildermaus*” (resim faresi), 6 yaşından itibaren “*Lesetiger*” (okuma kaplanı), 7 yaşından itibaren “*Lesepirat*” (okuma korsanı), 8 yaşından itibaren “*Leselöwe*” (okuma aslanı), sonra “*Leseprofi*” (profesyonel okuyucu)” (Leseleiter, 2018 akt. Stebler, 2018:129).

Okul öncesi dönem çocukların kitaplarla ilk buluştuğu dönemdir. Bu dönemde çocuk kitapları resim ve kavram kitapları şeklindedir. Aile bireylerinin bebeğine resimli kitapları ve kavram kitaplarını göstermesi, bebeğin bilişsel ve motor gelişimi üzerinde etkili olmakla birlikte aile bağlarını da güçlendirmektedir. Her şeyi öğrenmeye müsait bebek, kitabı tuttuğunda resimlerle renkleri, nesnelere, hayvanları vb. kavramları aile bireylerinin gösterip anlatmasıyla zihnine bu kavramları hapsedecektir. “Annesinin kucağına oturup bir resimli kitaba bakan bir bebek hem annesi tarafından kucaklanıp, sırtını ona dayayıp haz alır hem bir nesneyi eller, parmakları ile ince motor hareketlerle sayfaları çevirir, ağzına alıp yoklar, merakını giderir ve bellek alıştırmayı yapar” (Beyazova, 2006:533). Bu dönemde çocuklara gösterilip öğretilen kavramlar ile çocukta estetik duygular ile hayal gücü zenginliği kazandırılmak istenir. Bu dönem için yazılan kitaplar akıcı ve coşkulu anlatıma sahip olmalıdır. “Okul öncesi dönemdeki çocuklar için yazı yazan bir kişi, çocukların yaşlarının ve algılama güçlerinin sınırlarını aşmamalı, dilimizi sade, kıvrak ve akıcı olarak kullanabilmelidir” (Şirin, 2000:148).

Okuma-yazma öğrenen çocuk için kitapların içeriğinde resimler yazılara oranla daha fazla yer almaktadır. “...ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak yerini gittikçe resim-metin oranındaki dengeye; görsel öğeler de anlatımdaki sorumluluğunu 9-10 yaş grubundaki çocuklara sunulan kitaplardan başlayarak gittikçe yazılı metne

bırakmalıdır’’ (Sever, 2006:46). Yine bu dönemde kitapların konusu çocuk için ilgi çekici, hayal ve düşünce ufkunu geliştiren, dış dünyayı çocuk gözüyle ona tanıttacak şekilde kurgulanmalıdır. Sevgi, paylaşım, saygı, sorumluluk, doğa vb. konular çocuğa sezdirilerek verilmelidir.

Çocuk edebiyatında ele alınan konuların çocuğun sevgi, saygı ve gereksinimleri göz önünde bulundurularak dil bütünlüğünde içinde incelenmelidir (Sever, 2006). Bu bağlamda dil, yabancı sözcüklerden uzak, noktalama işareti yanlış olmadan, kötü söz kullanılmadan, çocuğun tüm duyularını harekete geçirecek şekilde yazılmalıdır. Öyle ki kitap konusu ve resimleriyle çok güzel kurgulanmış olsa dahi yukarıda bahsi geçen yazım hataları ile yazılmış olursa çocuk okur, okuduğu kitaptan hem sıkılır hem kitap okuma alışkanlığından uzaklaşır. “Çocukların okuma kültürü edinmiş bireyler olarak yaşama katılmalarında, çocukluk yıllarında karşılaştıkları kitapların dilsel niteliği belirleyici bir etkindir’’ (Sever, 2006:50). Bu dönem içinde her okuduğu kitabın bir karakteriyle bağ kuran çocuk için karakterler (kahramanlar) doğru davranışlar sergileyen, düşünceleri ile çocuklara yol gösterecek şekilde kurgulanmalıdır. Çocuklar okudukları kitaplarda kahramanların davranışlarına, hal ve hareketlerine, davranış, tutum ve düşüncelerini dile getirme şekillerine benzemeye çalışırlar (Sever, 2006).

Çocuk somut dönemi bitirip ergenlik dönemine geçtiğinde kitaplarda resimler yerini yazıya teslim eder. Derinliği olan estetik kitapları okuma bu dönemde kendi gösterir. Ayrıca bu dönemde ana dilin inceliğinin kavranmaya başlanmasıyla kendini ifade etmede çocuk kitaplarının büyük payı vardır. *Sever’e (2019) göre kitaplar, bebeklik döneminden ergenliğe uzanan döneme kadar onların anadil edinmelerinde, zihinsel ve sosyal olarak gelişimlerinde önemli araçlardır. Kitaplar sanatsal ustalıkla estetik bir biçimde çocukların ruhuna ve ilgisine seslenmelidir. Bu bağlamda çocuk*

kitapları çocukların farklı soyut ve somut kavramlara yönelik bilişsel gelişimini destekleme, okuma-yazma yetilerini geliştirme, dilsel bilinç edindirme, hayal etme yetilerini zenginleştirme, ana dil gelişimlerini destekleme... gibi farklı yönlerden davranışsal gelişimleri üzerinde etkili olmaktadır (Sever, 2019).

1.5 Değer Kavramı

Çevresiyle sosyal bir etkileşim içinde olan insan, yaşantısı içinde üstlendiği rol ile çevresiyle duygu alışverişi içinde, sorumluluk sahibi olarak hoşgörü çerçevesinde iyi ilişkiler kurmalıdır. İnsanların içinde yaşadığı sosyal alan içinde hoşgörülü, saygılı, yardımsever ve ahlâki değerler kapsamında çevresiyle olumlu etkileşim kurabilmesi etkili iletişim ile mümkündür. İnsanlar, söz konusu bu davranışları önce aile içinde öğrenir zamanla aile desteği ve okul ortamında alınan eğitim ile pekiştirirler. “Anne babalar çocuklarının hangi özelliklere sahip olmasını istiyorsa toplum da tüm çocuklara o nitelikleri kazandırmayı amaçlar. Okul, bireysellikte toplumsal anlayışın birleştiği bir kurum olarak ortaya çıkar” (Dewey, 2008, akt. Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013: 34). Türk Dil Kurumuna (2021) göre değer: “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin davranışlarını etkileyen birinci durum edinilen değerlerdir. Schwart (1992) ise değer kavramını “insanların kendi etrafındaki insanları ve karşılaştıkları olayları değerlendirmek, bunlar karşısında yapacaklarına karar vererek bunu meşru bir duruma getirmek için kullandıkları ölçütler” olarak açıklamaktadır (akt. Güven, 2014:226). Nitekim bireylerin davranışlarını dengede tutan ve yaşantılarına yön veren değer edinimi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Rokeach (1973) değer kavramını, “belli bir davranış tarzı ya da varoluşun temel amacını ilgilendiren uzun süreli kişisel bir

inaniştir” olarak tanımlamaktadır (akt. Güven, 2014: 226). Dolayısıyla değer, bireylerin davranışlarına, karar ve görüşlerine şekil veren önemli bir kavramdır. Akbaş’a (2008) göre değerler, bireye yaşamayı öğreten kavramlardır.

Bireysel gelişim, eğitim ve öğretim ile okullarda en üst düzeye çıkar. Okul ortamında insanların aldığı dersler ve öğretmenlerin rehberlikleriyle farklı değerleri aktif bir şekilde edinmeye çalışırlar. Farklı türlerdeki değerler bireylerin kişilik özellikleri üzerinde etkin rol oynar ve onların geleceğini şekillendirir. Bu değerler, MEB Türkçe Öğretim Programı (2019) çerçevesinde karşımıza adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak çıkmaktadır. Söz konusu değerlerin çocuk edebiyatı aracılığıyla çocuk okuyuculara aktarılması, onların henüz küçük yaşlardan itibaren farklı değerleri öğrenmeleri, kavramaları ve kişiliklerinin bir parçası haline getirebilmeleri açısından önem taşımaktadır.

1.6 Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

Çocuk edebiyatının çocukların duygularını harekete geçirerek onların hayal gücünü zenginleştirilmesi beklenir. Bu amaca hizmet edebilmesi adına çocuk edebiyatı bazı öğelere ihtiyaç duyar. Bu bağlamda dış yapısal öğeler boyut, kağıt, sayfa düzeni, kapak ve resim; iç yapısal öğeler ise konu, tema karakter, ileti, dil ve anlatımdır.

1.6.1 Dış Yapısal Öğeler

1.6.1.1 Kapak

Çocukların kitabın çekim alanına girmesi ve onların bir kitapta dikkatini çeken ilk şey o kitabın kapağıdır. Çocuklar, kitap seçerken öncelikle kitap üzerindeki yazıyı ön okuma yapar ve kitap hakkında ilk değerlendirmeyi zihin süzgeçinden geçirerek tamamlayabilir. Bu süreç, kitabı alıp almama düşüncesinin şekillenmesinde belirleyici noktadır. Aydın ve Uzun’a (2020) göre, kapak tasarımının çekiciliği ne kadar

kuvvetliyse kitap, çocuğu o denli kendine çeker. Bu bağlamda kitap kapağındaki en önemli unsur sanatsal ve estetik değer taşımasıdır. Kitap kapakları okuyucuda heyecan hissi uyandırmalı ve kitabın iç yapısal, konu, tema, ileti vb. öğeler ile ilgili okuyucuya ip ucu vermelidir. “Resimli bir çocuk kitabının seçiminde, çocukları etkileyen en büyük etken kitabın kapağıdır. Kapağın çocuğun dikkatini çekmesi, tasarım ve renk tercihleri ile ilgilidir” (Koyuncu ve Kaptan, 2005:260 akt. Karatay, 2018:92).

Çocuk kitapları, çocukların yaşlarına uygun sert, yırtılmayan iyi malzemeler kullanılarak ciltlenmelidir. “Çocuk kitaplarında cilt, sağlam ve özenli olmalıdır. Kitaplarda, tel zımba yerine, sırt kısmı tutkalla yapıştırılmış dikişli cilt yeğlenmelidir. Çocuklara seçilecek kitaplar düzgün ve çapaksız kesilmelidir” (Canlı ve Aslan, 2018:815).

Çocukların kitapla daha uzun zaman geçirebilmesi, iyi bir kapak sayesinde mümkündür. Tutkalla ciltleme yöntemi, tel zımba yöntemi ve sicim ile dikme yöntemi, iyi bir kapağın oluşturulmasında etkili yöntemlerdir. Sicim ile dikme yöntemi, kitap baskı sayısı çoğaldıkça maliyetli olmaktadır. Buna karşın en az maliyetli yöntem ise tel zımba yöntemidir fakat bu yöntem ile yayımlanan kitapların zamanla telleri yerinden çıkar ve sayfalar karışıp dağılır, bu sebeple dayanıklı yöntem değildir. Bu bağlamda en etkili yöntem tutkalla ciltleme yöntemidir (Karatay, 2018).

1.6.1.2 Boyut

Sever’e (2006) göre, devamlı gelişim gösteren çocuğun, kitap okumaya yönelmesi için çeşitli boyutlarda kitaplardan yararlanılmalıdır. Çocuğun eline aldığı kitap, onun taşıyabileceği ağırlıkta ve boyutta olmalıdır. İlkokul döneminde kitaplık oluşturma düşüncesi içinde olan çocuk için bu dönemde kitaplar rahatlıkla kitaplıklarına koyabilecekleri boyutlarda olmalıdır.

1.6.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

Kitabı oluşturan önemli unsurlardan birisi de kitabın kağıt yapısı ve kalitesidir. Kitabın kağıt yapısının kaliteli, hızlı yıpranmayan, yazıların net şekilde okunduğu, renklerin etkili şekilde yansıtıldığı, parlak olmayacak biçimde olması gerekmektedir. “Kitaplarda kullanılan kağıt, resimlerin niteliği ve renkleri özgün biçimleriyle yansıtılabilmeli, yazıların kolayca okunabilmesine olanak sağlamalıdır” (Sever, 2006: 45).

Kitapların içeriğini oluşturan harfler, hedef kitleye uygun şekilde olmalıdır. Harfler, doğru karakterde ve kitabın okunmasını kolaylaştıracak biçimde olmalıdır. Ayrıca okuru okuma hissinden uzaklaştırmadan rengi ve boyutu ile onu kitaba bağlayabilmelidir. MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2012) esas alındığında birinci sınıflar için 20, ikinci sınıflar için 18, üçüncü sınıflar için 14, dördüncü sınıflar için 12, beşinci sınıflar için 11 ve daha üst sınıflar için 10 puntodan daha küçük puntoların kullanılması uygun değildir. Hedef kitle için doğru punto seçimi, okumayı hızlandırdığı gibi gözlerin yorulmasını da engellemektedir.

Yaşlara göre ayarlanan puntolar, çocuğun okumasını kolaylaştırmakla birlikte ayrıca onların okumasını hızlandırmalıdır. Çocuğun okumasını yavaşlatacak veya güçleştirecek yazı karakteri seçilmemelidir. Ayrıca tırnaklı karakterlere yer verilmemelidir. “Özetle okul öncesi çocuk kitaplarında harfler çocuğun gözünü yormayacak karakterde ve büyüklükte olmalıdır; tırnaklı karakterler kullanmaktan kaçınılmalıdır” (Yılmaz, 2016:72).

Sever’e (2006) göre kitaplarda yer alan unsurların, resim ile yazıların tutarlılığı, kağıtla harflerin uyumu, sayfa kenarlarındaki boşlukların okumayı kolaylaştırması, sayfa düzeninin estetiksel bütünlüğünü oluşturmaktadır.

1.6.1.4 Resim

Resim, çocuk edebiyatındaki önemli öğelerin başında gelmektedir. Çocuklar kitapla ilk tanıştıkları dönemde renkleri ve renklerin şekillendirdiği nesnelere ile çevresini tanıma imkanı bulmaktadır. Ayrıca resimler, bellekte somutlaştırılan kavramlar aracılığıyla da çocukların bilişsel gelişimine yarar sağlayan önemli bir öğedir, "... görseller, belki de görsel okuryazarlık becerisinin geliştirilmesi, temel okuryazarlık eğitiminden önce çocuklarda kavram gelişimi için önemlidir ve hem okul öncesi hem de okul dönemi çocuk kitaplarının en önemli öğeleridir" (Karatay, 2018:80).

Çocuk kitaplarındaki resimlerin başat görevlerinden birisi de çocuğun hayal dünyasını zenginleştirmek, çocuğa estetik ve sanatsal bakış açısı kazandırmaktır. Başka bir deyişle çocuk, her imgeyi farklı renk ve şekilde resimler ile görebilmelidir. "Çocuğu kalıplamaması gereken resimler onu özgünleştirmeli, onun hayal gücünü desteklemelidir" (Yılmaz, 2016: 62). Çocuk edebiyatı kitaplarında çocuk, okurken kavrayamadığı veya dinlerken zihninde canlandıramadığı imgeleri resimler aracılığıyla kavrar ve zihninde somutlaştırır. "Resim, önce bakılan sonra görülen ve duyumsanan daha sonra ise iletisini izleyiciye taşıyan ve bu ileti üzerine düşündüren bir sanat formudur" (Özer, 2007:427 akt. Karatay 2018:80).

Kitaplardaki resimler yazı ile uyum içinde çocuğun ilgisini çeken, hareketli ve etkileşimli şekilde hazırlanmalıdır. Resimler, çocuğun ruhuna dokunmalı, zihnini beslemeli, dışardaki hayata hazırlamalı, yeni kavramları onlara tanıtmalı ve gördükleri onu mutlu etmelidir. "Resimler fotoğraflık bir yaklaşımla değil, çocuk bakış açısıyla çizilmeli, resimler üretilirken çocuk ruhunun doğallığının ve duyarlılığının sınırları zorlanmamalıdır" (Göknil, 2006: 111-112 akt. Aydın ve Uzun, 2020).

Okuma-yazma döneminden önce çocuk için kitapların resimleri o kitabın dili olur. Çocuk, resimler yoluyla somutlaşan metin kahramanlarında kendisini bulmak veya bu kahramanları örnek almak isteyebilir. Çocuklar her dönem kendilerine bir rol model seçer ve örnek aldığı modelin davranışını sergiledikleri söylenebilir. Bu açıdan kitap kahramanların, çocukları doğruya yönlendirecek, güzeli sunacak, çeşitli değerleri edindirecek, farklılığı gösterecek, özgürlüğü sunacak şekilde oluşturulmaya özen gösterilmelidir. Bu bağlamda resimli çocuk kitapları çocukların okuma-yazmada döneminde ilk adımları olarak nitelendirilebilir. “Bu yönüyle resimler, çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenen konu, olay ve ana fikri algılama ve kavramaya yardımcı, tamamlayıcı öğeler olduğu kadar okuma alışkanlığı edinmek için eserlerin albenisidir” (Karatay, 2018:81).

Okul öncesi dönemden sonra kitapların içeriğindeki resimler azalmalı, buna karşın daha fazla yazı olmalıdır. İlkokul döneminde kitaplardaki resimler kademeli olarak yazıyla desteklenmelidir. Bu dönemden sonra resimlerin metni açıklama görevi daha fazla sözlü dile bırakılmalıdır (Sever, 2006).

1.7.1 İç Yapısal Öğeler

1.7.1.1 Konu

TDK’ye (2021) göre konu, “konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje” olarak tanımlanmaktadır.

Konu, sanatı yaratan yazarın dilidir. Sanatçının fikirleri ve hayallerini başkalarına aktarmadaki vasıta olarak tanımlanabilir. Sanatçı kitabında aile, doğa ve hayvan sevgisi, saygı vb. değerler ile bilimsel olayları ve bu olayları çocukların ilgisine göre ele almalıdır. “Bunun için konu, tesadüften ve uydurmadan ziyade, okuyucu için kabul edilebilir, inanılır olmalıdır” (Karatay, 2018:97).

Çocukların yaş grupları esas alındığında okul öncesi dönemde farklı türlerdeki kitaplar çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini besleyecek, onlara farklı bakış açısıyla hayata bakabilme becerisi kazandıracak, hayaller kurmalarını sağlayarak gerçek hayata hazırlayacak biçimde oluşturulmalıdır. “Çocuk, yaşadığı, henüz uzaklaşmadığı çocukluğu anlatan kitabı okumaz. Yüzü geleceğe dönüktür” (Şirin, 2000:21). İlkokul dönemi çocuk kitapları, hayatı her yönüyle ele almalı ve kurgusal gerçekliği ön planda tutmalıdır. Çocuk okur, bu dönemde karşılaştığı sorunlara farklı bakış açısıyla bakıp kendi zihniyle sorgulayabilir. Burada birincil olan bu sorunların çocuk gerçekliğine uygun şekilde sonuçlanabilmesidir. “Özellikle gerçekçi anlatı türlerinde işlenen sorunlar; inandırıcı ve çocuğun içinde yaşadığı kültürel zemine uygun biçimde çözümlenmelidir“(Galda ve Cullinan, 2006: 190 akt. Canlı ve Aslan, 2018: 816-816).

Çocuk kitaplarında konu içindeki çatışmalar devingen ve çocuğa görelilik ilkesine uygun olmalıdır. Çocuk, kitabı okumaya başladığı an kahramanla özdeşim kurarak mecaraları yaşayabilmelidir. Durağan ve gerçeklikten uzak olarak kurgulanan kitaptan okur tat almayabilir veya okumayı yarıda bırakabilir. Sever’e (2006) göre, “kitabın okurun çekim alanına girmesindeki en önemli etken, yapıtları oluşturan çatışmaların niteliğidir. Yazar, çatışmaları çocuğun gerçeğine uygun, zihnini hareketlendiren, merak duygusunu doyuracak şekilde oluşturup; anlatımı tutarlı olmalıdır”.

1.7.1.2 Tema (İzlek)

Sever’e (2006) göre izlek, “sanatçının ele aldığı konuyla,okurda uyandırmak istediği etki” olarak tanımlanmaktadır. Çocuk edebiyatında konu ve tema birbirine bağlıdır. Tema, konunun gidişatındaki anlamdır. Konusun işleniş biçimi temayla ilintilidir. Karatay’a (2018) göre, “yazarın eserindeki amacını tema belirlemektedir”.

Çocuk edebiyatında konu ve tema birlikteliği güçlü olmalıdır. “Çocuk edebiyatı yapıtlarında, konu ve izlek arasında güçlü bir ilişkinin olması, metnin çocuk üzerindeki yazınsal etkisini artırır” (Sever, 2006: 48).

1.7.1.3 Kahraman

Sever’e (2019: 75-76) göre karakter, “sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişilik” olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda kitaplarda duygulara yön veren kişi ise kahraman olur. TDK’ye (2021) göre kahraman, “roman, hikaye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi” biçiminde tanımlanmaktadır. Okurun yaşantısında fazla rastlamadığı ancak önemli konuların veya düşüncelerin odak noktasındaki kişi ise tip olarak adlandırılır. Tip, “yalın bir tanımla benzerlerinin ortak yönlerini kendisinde toplayan, onları simgeleyen kişilere denir. Tipler olağan, gündelik yaşamda karşılaşılan sıradan insanlar değildir” (Özdemir, 1995: 109 akt. Sever, 2019: 75).

Çocuk kitapları içinde okurun veya dinleyicinin yol göstericisi, o kitabın kahramanıdır. Okuyucu veya dinleyici, kitaptaki kahramanla birlikte maceralar yaşar ve bu maceralar ile birlikte içinde yaşadığı toplumu, değerleri ve kuralları tanır. Sever’e (2019) göre, kahramanla özdeşim kuran okuyucu veya dinleyici, yaşamı için önemli olan erdemleri sezer. Ayrıca özdeşim kurduğu kahraman vasıtasıyla hayatın içinde karşılabileceği olaylar karşısında sergiyeleceği rolün farkına varır. Kahramanlar, çocuk okuyucu veya dinleyici için zihninde yarattığı hayali bir arkadaş olabilir.

Çocuk yapıtlarında kahramanlar doğru ve dikatli şekilde betimlenmelidir. Kahramanlar, hayatı seven, üstlendiği görevleri yerine getiren, doğru ve iyiden yana, sorunları çözerken izlediği yollarda örnek olmakla birlikte fiziksel görüntüsüyle de çok büyütülmeden karakterize edilmelidir. Bu şekilde betimlenen kitaplar, okuma

alışkanlığı kazandırma amacı ile okurlara hizmet eder. “Özellikle, çocuk okurda, iyi geliştirilmiş kişilik özellikleriyle gerçeklik duygusu uyandıran, onun kahramanla tanışma, karşılaşma isteğini yoğunlaştıran kitaplar, okuma kültürü edinilmesi sürecinde önemli işlevi yerine getirir” (Sever, 2019: 77).

Kahramanlar betimlenirken çocuk dünyası göz önünde bulundurulmalıdır. Kalıplaşmış ve tekdüze kahraman veya kahramanlar, çocuklar için ilgi çekicilikten uzak, bayağılık oluşturmakla birlikte okuma alışkanlığı sürecini de yavaşlatabilir. “...idealize karakterler, çocuk gerçekliğinin dışında bir gerçekliği okura sunduğu için çocuk okur bu karakterleri kolay kolay örnek almamaktadır. Bir anlamda donuklaştırılmış ve kalıplaştırılmış bu karakterler okur için şaşırtıcılığını yitirmekte, model olmaktan çıkmaktadır” (Karataş, 2014 akt. Yılmaz, 2016:86).

Kitaplarda doğru betimlenmiş her karakter, çocuk için kahraman olabilir. Çocuk, çevresini her yönüyle tanımak isteyebilir ve bu tanıma onu heyecanlandırabilir. Bu bağlamda hayvanlar, bitkiler, eşyalar onun yeni deneyimler yaşayabileceği, hayatı tanıyıp eğlenebileceği, duyguları her yönüyle hissedebileceği olası kahramanlar olabilir. “Çocuk romanlarında, öykülerinde, masallarında ve anlatılarında yer alan hayvan, bitki ve nesnelere, çoğunlukla insanlar gibi hareket ettirilerek, konuşTURularak kişileştirilir... Onlara, yaşları gereği bilmeleri gerekenleri duyumsatır, sınırlı deneyimlerine yeni öğrenmeler ekler” (Sever, 2019:78).

Bu sebeple kitaplarda yer alan kahramanlar tek düzelikten uzak, çocukların bilişsel ve düşünsel gelişimlerine katkı sağlayacak şekilde betimlenmelidir.

1.7.1.4 Dil ve Anlatım

Edebiyatın temeli dildir. Ayrıca kitabın gücünü belirleyen temel unsur dilin kullanımınıdır. Sever’e (2006) göre, edebiyatın temelinde dil vardır ve edebiyat dilin yetkin kullanım örneklerini yansıtır.

Çocuk edebiyatında çocuğa görelilik kavramını belirleyen ana unsur dildir. Sözlü edebiyat türlerinden masal, tekerleme, fabl, destan, bilmece, tekerleme vb. anlatı türleri, gücünü dilden ve anlatının zenginliğinden alır. Bu anlatı türleri ile çocuklar, bebeklik dönemlerinden başlayan bir ana dil edinimi sürecine girmekle beraber ana dile ait sözcük varlığının zenginliği ile tanışır. Sever'e (2019) göre, ebeveynleri, öğretmenleri yada büyük birileri tarafından anlatılan masal, bilmece, tekerleme vb. anlatı türleri çocukları ana dilin sözcük varlığıyla tanıştırmaktadır. Çocukların dil öğrenme süreci önce ailede sonra dış çevrede ve dış çevrede meydana gelen aktif etkileşimleriyle gelişmeye devam eder.

“Okul öncesinde çocuğun dinlediği ninniler, maniler; evde ailesiyle sokakta akranlarıyla oynarken öğrendiği bilmeceler, tekerlemeler, türküler, sanatlı söyleyişleriyle bir taraftan onun kültürlenmesini sağlarken diğer taraftan bir varlığın, olayın, kavramın adını vermeden kapalı biçimde, çağrışımla birlikte, özelliklerini belirterek bulunmasını isteyerek söz varlığını geliştirir (Artun,1:6 akt. Karatay, 2018:112).

Kitapların içerisinde masalların kalıplaşmış sözler ile içindeki olağanüstülükler, hareketli yapı, eğlenceli benzetmeler vb. nitelikleriyle çocuğun hayal dünyasını pekiştirir. Tekerlemelerin devingen yapısı çocuklara eğlenceli gelir ve onları eğlendirirken öğretme amacı güder. Benzer şekilde bilmeceler, çocukların hayal dünyalarına seslenebilir. Bilmeceler sayesinde çocuklar, bilinmeyeni bulmanın keşfine çıkabilirler. Ayrıca etkin ve nitelikli yazma, ana dile hakimiyet ve geniş sözcük varlığına sahip olmayla doğru orantılı olduğu düşünülebilir. “... Üslubu belirleyen en önemli etmen ise dildir. Dili oluşturan tümcelerdeki sözcükler ve bu sözcükler arasındaki anlam ve ses ilişkileri özellikle çocuk yayınlarında üzerinde titizlikle durulması gereken ana noktalar” (Kantemir, 1979:201 akt. Karatay, 2018:106).

Güçlü ve zengin söz varlığı, çocuklarda hayal gücünün zenginliği, olayları doğru çözümlenme, sorunlara karşı farklı yönlerden bakabilme yetkinliği kazandırmaktadır. “Söz varlığının güçlü olması daha çok düşünme, daha farklı bakma,

mukayese edebîlme, uygun olanı seçme, alternatifler üretme anlamına da gelmektedir” (Yılmaz, 2016:94).

Çocuk kitaplarında anlatım anlaşılır, sade, argo içermeyen, yabancı kelimelerden uzak gündelik konuşma dilinde olmalıdır. “En soyut temaların edebiyat eserinde somutlaşabildiği, çocuksu olana açılan sade bir dil’dir bu” (Şirin, 2000:22). Sanatçı vermek istediği iletiyi çocuğa dilin zengin sözvarlığı ile sezdirerek vermelidir. Çocuklar için okudukları veya dinledikleri aynı zamanda onlarda merak ve heyecan uyandırmalıdır. Çocuk kitapları betimlenirken çocukların bilişsel gelişimleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Karatay’a (2018) göre, çocuk kitaplarında kullanılan dil sade olmakla birlikte söz sanatları, deyim ve atasözü birlikte verilmelidir. Yazar, konuşma dili ile sanatlı söylemin karmasını öyle güzel dengelemelidir ki okur, kitaptan sıkılmadan yeni şeyler öğrenmenin mutluluğunu da yaşamalıdır. Ayrıca kazandırılmak istenen kelimeler, değerler, davranışlar ve kavramlar çocuğa kitabın tümünden anlam çıkarılacak şekilde sezdirilmelidir.

1.7.1.5 İleti

TDK’ye (2021) göre, “yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj” olarak tanımlanmaktadır. Yazar, kitapta okura vermek istediği düşüncesini ileti ile aktarır. İletiler, çocuğun yaratıcı düşünebilme, farklı bakış açıları kazanabilme ve problem çözebilme gibi bilişsel yetilerini destekler nitelikte olmalıdır. Kitaplarda amaç okuru eğitmek değil, okurun hayal ve düşünce evrenini geliştirmek olmalıdır. Sever’e (2019) göre “ ... çocuk edebiyatının öncelikli sorumluluğu, çocukların duygu ve düşünce evrenini genişletmek, onlara dilin ve çizginin olanaklarıyla yaşam ve insan gerçeğini tanıtmaktır” (s. 142). Sanatçının ileti yoluyla duygularını ve düşüncelerini okura aktaracağı söylenebilir.

Bölüm 2

YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında veriler, doküman incelemesi metodu kullanılarak toplanmış ve yorumlanmıştır. Doküman incelemesi; araştırma kapsamında incelenecek verilerin toplanması, yorumlanması, kategorik hale getirilmesi ve değerlendirilmesi gibi farklı aşamalar içerir. Doküman incelemesi, araştırmacının verilerden hareketle farklı anlamlara ulaşması ve bu anlamları araştırma sonuçlarını destekleyecek şekilde değerlendirmesi esasına dayanmaktadır (Smulowitz, 2017). Söz konusu araştırma, Can Göknil'in "Renkli Öcüler", "Kirpi Masalı", "Gökyüzü Sirki", "Kuyruksuz", "Kokuşuk Arkadaş", "Ormandaki Arkadaş", "Mandolin Çalan Pangolin" ve "Bilmecelerle ABC" adlı çocuk kitaplarının fiziki olarak temin edilmesi, içeriğinin çocuk edebiyatı kapsamında iç yapısal ve dış yapısal ögeler açısından kategorize edilmesi, analiz edilmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi şeklinde yapılandırılmıştır.

2.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Can Göknil'e ait olan çocuk kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin seçilmesinde ise seçkisiz örnekleme yöntemleri içerisinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın örneklemini, Can Göknil'e ait olan "Renkli Öcüler", "Kirpi Masalı", "Gökyüzü Sirki",

“Kuyruksuz”, “Kokuşuk Arkadaş”, “Ormandaki Arkadaş”, “Mandolin Çalan Pangolin” ve “Bilmecelerle abc” adlı çocuk kitaplarıdır.

2.3 Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, elde edilen ham verinin kategorik hale getirilmesi, araştırma sorusu kapsamında bulgulara istinaden kodlanması ve analiz edilerek yorumlanması amacına dayanmaktadır (Schilling, 2006). Yürütülen çalışmada ham veriler çocuk edebiyatı kitaplarında iç yapısal ögeler ve dış yapısal ögeler ana başlıkları altında farklı kategoriler halinde betimlenmiş ve sonuçlar bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Bölüm 3

BULGULAR

Bu bölümde Can Göknil'e ait kitaplardan karma olarak seçilen 8 çocuk kitabı, temel öğeler kapsamında iç yapısal özellikler, dış yapısal özellikler ve değerler eğitimi açısından incelenerek yorumlanmıştır. Bu bağlamda incelenen kitaplara ait künye bilgileri **Tablo 1**'de gösterilmektedir:

Tablo 1: İncelenen Kitaplara Ait Künye Bilgileri

No	Yazar Adı	Kitap Adı	Yayın Yılı	Sayfa Sayısı
1	Can Göknil	Kuyruksuz	2006	28
2	Can Göknil	Renkli Öcüler	2007	22
3	Can Göknil	Gökyüzü Sirki	2010	32
4	Can Göknil	Bilmecelerle abc	2010	96
5	Can Göknil	Kirpi Masalı	2013	32
6	Can Göknil	Kokuşuk Arkadaş	2019	45
7	Can Göknil	Mandolin Çalan Pangolin	2019	55
8	Can Göknil	Ormandaki Arkadaş	2020	45

3.1 Kitap İncelemeleri

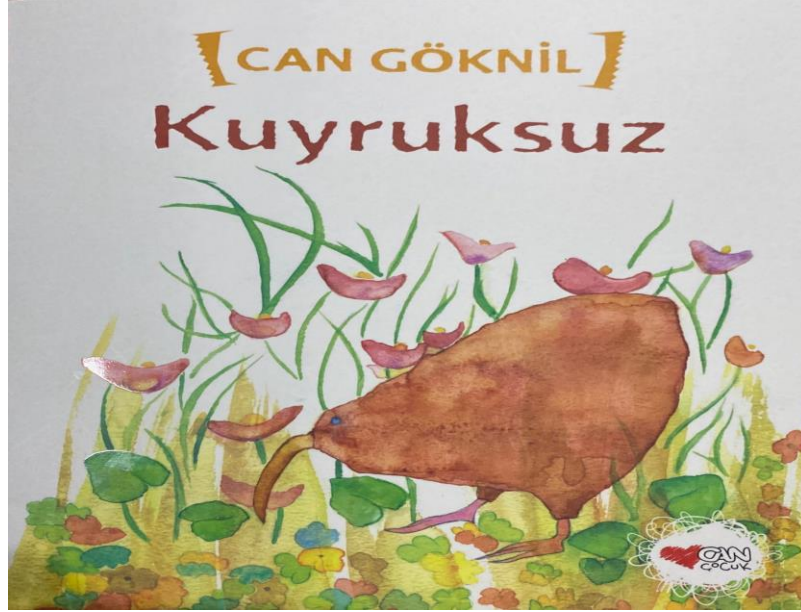
3.1.1 “Kuyruksuz” Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.1.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.1.1.1 Kapak

Can Göknil, “*Kuyruksuz*” adlı kitabının kapağı ile renkli çiçeklerin içinde okurlarını gündelik hayatta karşılamayacakları uzun gagalı, kanatları ve kuyruğu olmayan bir kuş ile karşılaşmaktadır. Kapak resminde yer verilen kuşun kanatsız ve

kuyruksuz olması, gerçekten bu şekilde bir kuş var mı düşüncesi ile okurların ilgisini kitaba çekmektedir. Kapağa dair görsel, Şekil 1’de verilmektedir:

Şekil 1: Can Göknil – ‘‘Kuyruksuz’’ Ön Kapak

Kapak resminde alışılmışın dışında kuyruksuz bir kuşun olmasının dikkat çekiciliği, okurların hayal dünyasının farklı şekillenmesine olanak sağlayarak onları kitabın içeriğine dair heyecanlandırmaktadır.

‘‘Kuyruksuz’’ adlı kitapta karton kapak kullanımıştır. Karton kapak, kitabın yıpranmasını yavaşlatarak uzun süre kullanılmasını olanaklı hale getirmektedir.

3.1.1.1.2 Boyut

‘‘Kuyruksuz’’ adlı masal kitabı, 21×26.5 cm ebatındadır. Bu yönüyle kitap, okul öncesi çocukların kolaylıkla elleriyle kavrayabileceği bir boyuta sahiptir. Ayrıca söz konusu masal kitabı, çocukların oluşturmak isteyebileceği kitaplık için de ideal boyuttur.

3.1.1.1.3 Kağıt ve Sayfa düzeni

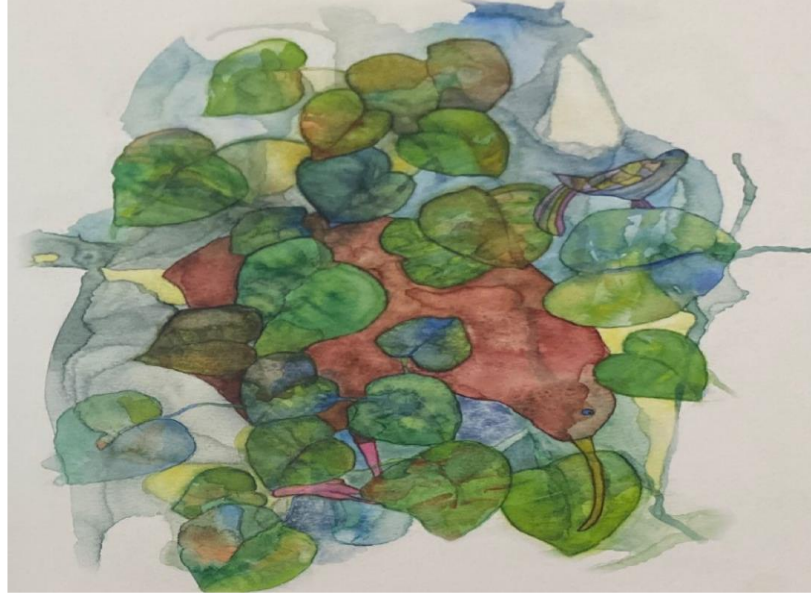
Kitap, kuşe kağıt kullanılarak hazırlanmıştır. Bu ciltleme, kitabın içindeki yazıların mürekkebinin dağılmasını engellemektedir. Sanatçı, kitaba ait resimlerin birçoğunu bütün bir sayfada sunmuştur. Bu durum, kitaba ait anafikrin resimler aracılığıyla çocuklara tüm yönleriyle iletilmesi açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda kitabın okurların hafızalarında kalıcı hale gelmesini de olanaklı kılmaktadır.

3.1.1.1.4 Resim

Can Göknil, “*Kuyruksuz*” adlı kitabında Yeni Zelanda’nın ormanlarında yaşayan Kivi kuşunu *Kuyruksuz* karakteriyle çocuklara tanıtmaktadır. Kitaba ait resimlerin genelinde çocukların dikkatini çeken canlı renkler kullanılmıştır. Başka bir açıdan kitap, resimleri aracılığıyla çocuklara ormanda yaşayan bazı hayvanların yaşam alanlarını tanıtmaktadır. Ormanda taşlıkların yoğun olarak resimlendiği çevrede solunların resmedilmesi ve farklı kuşların ise ağaçların daha yoğun yerde verilmiş olması, bu düşünceyi destekler niteliktedir. Öte yandan kitap içerisindeki resimlerde gözlenen rengârenk kuşlar aracılığıyla çocuklarda resim yapma isteği uyandırılmak istenmektedir. Bu bağlamda kitap resimleri, okurlara yeni hayvanları tanıtan ve onlara estetik bir bakış açısı kazandıran özelliktedir.

Sanatçı, *Kuyruksuz*’u gerçek hayattaki rengi ve görüntüsüyle vermektedir.

Şekil 2, *Kuyruksuz*’u tanıtmaktadır:

Şekil 2: Can Göknil – “Kuyuksuz”

İncelenen kitapta Kuyuksuz, uzun gagalı, kahverengi tüylü, korkak ve ürkek tavrı ile betimlenmektedir. Bu duruma kitap içinden alıntılanan aşağıdaki cümle örnek olarak gösterilebilir:

“O davetli. Ama gidemiyor. Çünkü utanıyor. Kendisini beğenmiyor. Neden? Kuyuksuz da ondan” (s. 6).

Masal kahramanı Kuyuksuz, diğer kuşlar gibi kuyruğa sahip olmak istemektedir. Kuyruğu, çarşıdan alınabilecek bir nesne gibi düşünmektedir. Söz konusu bu saf düşünce, gerçek hayatta her şeyin çarşıdan satın alınabileceğini düşünen çocuklarda da vardır. Bu yaklaşım ile çocukların kitap kahramanı ile özdeşim kurabileceği ifade edilebilir. **Şekil 3**, kahramanın kendine kuyruk arayışını betimlemektedir:

Şekil 3: Can Göknil – ‘Kuyruksuz’

Şekil 4’te görüleceği üzere kitap kahramanı, kendine kuyruk olarak ince, kıvrak, küçük ve kıvr kıvr bir solucanı seçmektedir. Bu seçim ile Kuyruksuz, diğer kuşlar gibi görünecek ve diğer kuşların yanına davete gidebilecektir.

Şekil 4: Can Göknil – ‘Kuyruksuz’

Farklı bir açıdan, yukarıdaki görselin metnin anlaşılması açısından çocuklar için kılavuz olabileceği düşünülebilir. Kılavuz resim aracılığıyla çocukların dinlediği

veya okuduğu metnin zihinde kalıcılığı artacaktır. Bu durum, okurların bilişsel gelişimine olumlu yönde etki edecektir.

İncelenen kitapta anlam bütünlüğünü sağlamak adına bazı resimlerin iki sayfada bir bütün halde verildiği gözlenmektedir. Bu duruma bir örnek olarak **Şekil 5** gösterilebilir:

Şekil 5: Can Göknil – ‘Kuyruksuz’

Resimlerin bütün olarak verilmesi, çocuklarda görsel dilin oluşması ve onların konudan kopmadan olay örgüsünü kolay takip etmelerini olanaklı kılmaktadır. Aynı resim ayrıca okul öncesi çocuklara bazı hayvanların tanıtımı yapabilir, onların yaşam alanlarına dair bilgiler sunabilir veya tekil ve çoğul kavramları, renkleri öğretebilir. Sonuç olarak kitap içerisinde yer alan resimler, çocuklara estetik bir bakış açısı sunmakta ve onların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkı sunmaktadır.

3.1.1.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.1.2.1 Konu

Can Göknil, “*Kuyruksuz*” adlı kitapta Yeni Zelanda’ya has Kivi kuşunu okurlara tanıtmaktadır. Kivi kuşu, kuyruksuz olma özelliği ile diğer kuşlardan farklı bir dış görünümüne sahiptir. Sanatçı, herkesten farklı görünmek ya da aynı türe ait olup

farklı görünümüne sahip olmanın herhangi bir zayıflık göstergesi olmadığını Kuyruksuz aracılığıyla çocuklara duyumsatmaktadır. Öte yandan kitabın sonuç bölümünde diğer kuşların kitap kahramanı Kuyruksuz'u yadırgamadıkları ve ona yönelik herhangi bir olumsuz eleştiri yapmadan aralarına kabul ettikleri görülmektedir. Bu eylemler, masal kahramanı Kuyruksuz'un kendi için yaptığı tüm kötü eleştirilere son vermesini ve kendine yeniden güvenmesini sağlamaktadır. Kuyruksuz'un kendine yeniden güven kazanması, aşağıdaki cümlede açıkça görülmektedir:

“ Beni böyle de sevdiler. Kuyruksuz olmak kötü değilmiş”(s. 30).

Sanatçı, herkesten farklı bir görünümüne sahip olmanın kötü bir durum olmadığını çocuk-kitap ilişkisiyle gözler önüne sermektedir. Buna paralel olarak Kuyruksuz karakteriyle empati kuran okurların olumlu duyuşsal davranış sergileyeceği söylenebilir.

3.1.1.2.2 Tema

“*Kuyruksuz*” adlı kitap, dostluk ve sevgi temaları çerçevesinde yapılandırılmıştır.

3.1.1.2.3 Kahraman

Kuyruksuz: Kitabın ana kahramanıdır. Diğer kuşlardan farklı olarak kuyruksuz, iri gözleri, uzun gagası, kocaman ayakları ile Yeni Zelanda'ya özgü bir kuştur.

Solucan: Ormandaki kayaların arasında ailesiyle yaşayan ve Kuyruksuz'a geçici bir kuyruk olabileceğini düşünen canlıdır.

Kıvalı kuş, Mavi kuş, Pembe kuş, Sarı kuş ve Ötekiler: Rengarenk kuşlar aracılığıyla okurlara zengin bir hayal gücü sunan sanatçı, okurların estetik bakış açısının şekillenmesine yarar sağlamaktadır.

3.1.1.2.4 Dil ve Anlatım

“*Kuyruksuz*” adlı kitapta, kısa fiil cümlelerine başvurulduğu gözlenmiştir. Kısa fiil cümlelerin varlığı, okurları aktif kılmakla birlikte onların kitabı sıkılmadan okumalarını sağlamaktadır. Bu duruma, kitap içinden alıntılanan bazı cümleler örnek olarak gösterilebilir:

“*Yemeğini yedi. Uykusunu da uyudu. Gelgelelim, kuyruğu hiç büyümedi*” (s. 14).

“*Kuyruksuz partiye devetli. Artık upuzun bir kuyruğu var ya, o da gidecek davete. Hemen hazırlanıyor. Herkes ona yardım ediyor. Süslenniyor, püsleniyor. Birazda boyanıyor*”(s. 26).

“*Kuşlar Kuyruksuz’u beğeniyorlar. Onun çevresinde uçuşuyorlar. Ötüyorlar, kuyruksuzla oynuyorlar, çok eğleniyorlar*” (s. 28).

Kısa bir yapıya sahip olan cümleler, kitabın okunabilirliği kolaylaştırmaktadır. Kitabın devingen yapısına uygun olarak cümlelerin içinde ayrıca ikilemelere yer verildiği gözlenmektedir. Kitap içinde geçen ve sıfat görevinde kullanılan bazı ikileme örnekleri şu şekildedir:

“*Pırıl pırıl tüyleri var. Renkli renkli benekleri var*” (s.8).

“*Kuyruğu ne güzel! Kıvrım, kıvrım. Biçim, biçim*” (s. 24).

Sıfat görevinde kullanılan ikilemeler, belirtilen adın anlamını güçlendirmektedir.

Bir başka açıdan sanatçı, çocukların merak duygularını arttıran birçok soru cümlesine kitapta yer vermiştir. Soru cümlelerinin okurda yarattığı düşündürücü etkinin onların bilişsel gelişimi üzerinde etkili olabileceği düşünülebilir. Kitap içinden alıntılanan aşağıdaki cümleler bu duruma örnek olarak verilebilir:

“*Kuyruğuna ne olmuş? Kedi mi kapmış? Saksığan mı çalmış? Kim bilir? Belki kuyruksuz doğmuş*” (s.12).

“... Benim kuyruğum olur musun? Diye sordu solucana. Olmam. Dedi solucan...”(s. 16).

Öte yandan, kitap kahramanının solucanı kendine kuyruk olarak seçmesi, okur adına solucan ile kuyruk arasında benzetme ilgisi kurması açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

3.1.1.2.5 İleti

“*Kuyuksuz*” adlı kitap; “Farklılıklar bir zayıflık göstergesi değildir, insanı zenginleştiren önemli değerlerdendir” iletisini okurlarına iletmektedir.

3.1.2 “Renkli Öcüler” Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.2.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.2.1.1 Kapak

Can Göknil’e ait “*Renkli Öcüler*” adlı masal kitabına ait kapak resminin sulu boya tekniği kullanılarak renklendirildiği ve çocukların dikkatini çeken yeşil rengin ise ana renk olarak kullandığı görülmektedir. Söz konusu kitaba ait kapak **Şekil 6**’da görülmektedir:

Şekil 6: Can Göknil - ‘Renkli Öcüler’ Ön Kapak

Kitap, karton kapak kullanılarak ciltlenmiştir. “*Renkli Öcüler*” adlı kitaba ait olan kapağın tasarımı bütün olarak ele alındığında yazılar ve kahramanların çocuklara belirgin bir şekilde sunulduğu gözlenmektedir. Kapağın tasarımında kitabın ana kahramanı Ali’ye ve onun hayalinde yarattığı Renkli Öcüler’e yer verilmiş olması, okurlara kitapta ele alınan konu ve olaylar hakkında ipuçları sunmaktadır. Ayrıca kitap kapağında okul öncesi çocukların ilgisini çeken ve onları heyecanlandıran renkler; pembe, mavi, sarı, kırmızı ve yeşil, kullanılmıştır. Kapağın ana fonu yeşil ve kitabın adı ilgi çekici kırmızı renktedir. Ali’nin etrafını saran rengarenk öcülerle kitap, çocukların dikkatini çekecek şekilde tasarlanmıştır.

3.1.2.1.2 Boyut

Can Göknil’e ait “*Renkli Öcüler*” adlı masal kitabı, 21×27 cm boyutundadır. İncelenen kitap çocukların iki eliyle rahat kavrayabileceği ve okuyabileceği boyuttadır. Ayrıca kitap okurlar tarafından rahat taşınabilecek boyutta olup aynı zamanda kitaplık rafına sığacak büyüklüktedir.

3.1.2.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

“*Renkli Öcüler*” adlı masal kitabında kuşe kağıt kullanılmıştır. Bu kullanım harflerin okunaklı olmasını sağlamaktadır. Kitap, okul öncesi çocuklara ebevyenleri tarafından okunduğunda çocuklar resimlerine bakar, inceler ve kitabı dinler. Bu durum aracılığıyla okur birden çok duyusunu kullanabilir. Bu ortam çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Kitabın sayfa kenarlarının geniş bırakılması okurların not alabilmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca paragrafların kısa tutulmasının kitabın okunabilirliğine olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir.

3.1.2.1.4 Resim

“*Renkli Öcüler*” adlı masal kitabında resimler aracılığıyla genel olarak kitap kahramanı Ali’nin rengârenk hayallerine tanık olunmaktadır. Ali’nin eşyaları ve

oyuncakları odasının her tarafına dağılmış vaziyettedir. Annesi bu durum karşısındaki kızgınlığını oğlu Ali'ye belli ederek odasını toplamasının doğru bir davranış olacağını söylemektedir. Söz konusu kitapta işlenen konu **Şekil 2**'de betimlenmektedir. Ali yatağına tam yatacağı anda odası bir anda öcülerle dolar. Kitaba ait resimler genel çerçevede Ali'nin odasının her yerine dağılmış olan eşyalarının, onun hayalinde renkli öcülere dönüşmesi ve eşyalarını düzenlerken ortaya çıkan eğlenceli durumu yansıtmaktadır. Tüm bunlardan hareketle kitapta yer alan resimler ve bu resimlerde kullanılan renklerin çocukların ilgisini çekecek, metni anlaşılır kılacak, neden-sonuç ilişkisi aracılığıyla çocuklara analitik düşünme becerisi kazandıracak ve renkleri sınıflandırarak onların duyularına hitap edecek şekilde oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Annesi Ali'ye kızdı. "Şu odanın haline bak," dedi.
"Mavi ceketin dolabın kapısından sarkıyor, sarı yağmurluğu yatağının altına atmışsın, yeşil kazak masada, kırmızı atkını yerlerde. Çabuk topla burasını.
Artık koca çocuk oldun. Kendi odanı kendin toplamalısın."

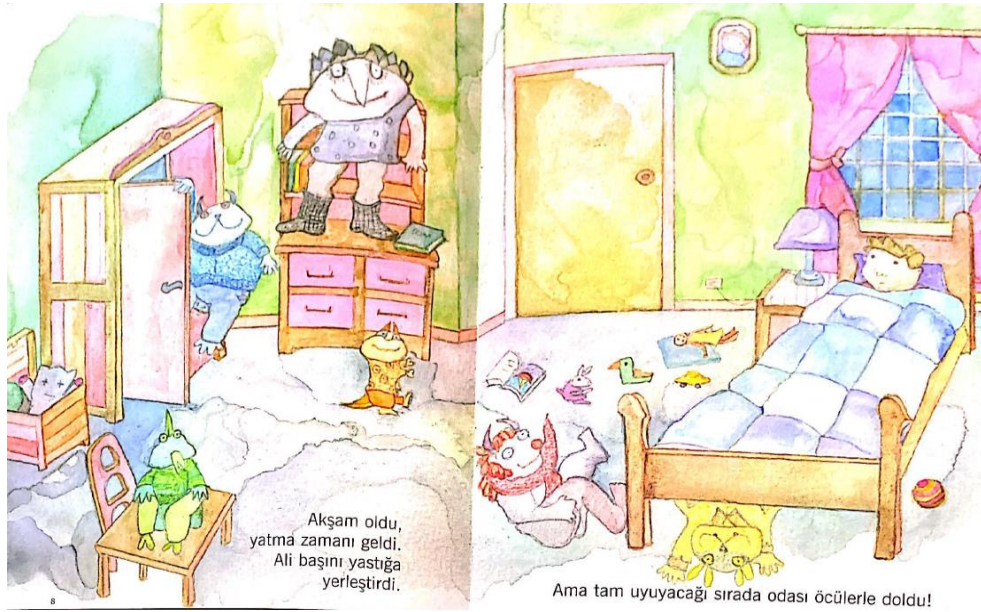
6

Şekil 7: Can Göknil - 'Renkli Öcüler'

Şekil 7' de Ali'nin odası rengârenk bir şekilde verilmektedir. Pembe perde, kırmızı top, sarı mont ve oyuncak araba ile de aynı zamanda çocukların günlük yaşamında en çok kullandıkları ve gördükleri nesnelere renkler aracılığıyla bağlantı

kurulmaktadır. Bu durum, kitabın çocukların hafızasında kalıcılığını arttıran bir unsur olarak ele alınabilir.

Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri göz önüne alındığında, okul öncesi dönem içerisinde bulunan çocuklar yaşının getirisi olarak somut nesnelere hayallerinde canlandırabilirler. Kahramanın odasındaki dağınık olan eşyalarını hayallerinde öcü olarak canlandırması, söz konusu kitabın çocukların bilişsel düzeyi ile uyumlu bir içeriğe sahip olduğunun bir göstergesidir. **Şekil 8** buna örnek olarak gösterilebilir:

Şekil 8: Can Göknil - 'Renkli Öcüler'

Ali'nin hayallerinde yarattığı renkli öcülerle mücadelesi bağlamında kendi odasını toplama sorumluluğunu yerine getirmesi, kitap içerisinde eğlenceli bir şekilde betimlenmektedir. **Şekil 9**'da verilen bu mücadeleye kitap içerisinde alıntılanan "Mavi öcü koştu, sarı öcü tuttu" (s. 10) ve "Siyah öcüye bir şut çektiği gibi pabuç kutusunun içine yolladı" (s. 16) gibi cümleler örnek olarak gösterilebilir:

Şekil 9: Can Göknil - 'Renkli Öcüler'

Görseller aracılığıyla sorumluluk bilinci, hayal gücünün eğlenceli dünyası aracılığıyla çocuklara doğrudan emir vermek yerine onlara sezdirilmek istenmektedir.

3.1.2.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.2.2.1 Konu

“*Renkli Öcüler*” adlı masal kitabı, odasını toplamaya üşenen Ali'nin hayal dünyasında bu duruma bulduğu eğlence dolu çözümü ele almaktadır. Ayrıca hayal gücünün çocuklara benimsetilmek istenen davranışlar üzerindeki etkisi de kitap ile sezdirilmek istenen bir diğer önemli konudur.

3.1.2.2.2 Tema

İnceleme kapsamındaki “*Renkli Öcüler*” adlı kitabın teması, sorumluluk bilinci kazandırma olarak verilmiştir. Bu bağlamda kitap, tema ve konu açısından aynı düşünceyi ele aldığından birbirleriyle tutarlıdır.

3.1.2.2.3 Kahraman

Ali: Kitabın ana kahramanıdır. (Renkli düş gücüne sahip, enerji dolu, eğlenceli ve yaptığı yanlış davranışın bilincinde bir karakter olarak betimlenmiştir.)

3.1.2.2.4 Dil ve Anlatım

Can Göknil'e ait "*Renkli Öcüler*" adlı masal kitabı, okul öncesi dönem çocuklara hitap etmektedir. Bu kapsamda kitap içeriğinde daha çok resimlere yer verilmiştir. Kitap paragrafları, genel anlamda kısa cümleler kullanılarak oluşturulmuştur. Bu duruma kitap içinden alıntılanan aşağıdaki cümleler örnek olarak verilebilir:

"Kendi odanı kendin toplamalısın" (s. 6).

"Ali başını yastığa yerleştirdi" (s. 8).

"Turuncu öcü gitti, yeşil öcüye yetişti" (s.11).

"Siyah öcüyle çarpıştı ve yere düştü" (s.12).

Sanatçı kitaba devingen bir yapı kazandırmak adına daha çok fiil cümlelerinden yararlanmışır. Kitap içerisinde yer alan bazı fiil cümleleri şu şekildedir:

"Ali annesinin sözünü dinlemedi"(s.7).

"Mavi öcü koştu, sarı öcüyü tuttu" (s.10).

"Kırmızıyı askıya astı" (s.15).

"Sabah olunca annesi odasına geldi" (s.18).

Kitap içerisinde fiil cümlelerinden yararlanılmasının, çocukların kitabı sıkılmadan okumalarını veya dinlemelerini olanaklı kılacağı söylenebilir.

Kitapta Ali, odasındaki nesnelere renkli öcülere, sarı öcü (mont), kırmızı öcü (atkı), siyah öcü (ayakkabı), yeşil ve turuncu öcü (farklı kıyafet), benzetir ve onları düşünde canlandırır.

Sanatçının günlük yaşam içinde sıklıkla kullanılan nesnelere renklerle nitelendirilerek vermesi sözcükleri gizemli kılmaktadır. Bu gizemi çözmek, çocukları mutlu edecektir. Bir diğer açıdan bu kullanım, okul öncesi çocuklara doğal bir öğrenim alanı da sunmaktadır.

Ayrıca kitapta yer alan *'koştu koştu'* ikilemesi ve *'tkaladı'* yerel söylemi, dilin anlatım olanaklarının çocuklara gösterilmesi açısından önemli örneklerdir.

Anlatımın gücünü artıran, çocukların söz varlığını zenginleştiren ve onlara dilin zenginliğini sunan deyimlere de kitapta yer verilmiştir. Masalda geçen *'cesaretini toplamak'* ve *'şaştı kaldı'* deyimleri bunlardan bazılarıdır. Bu yönüyle kitabın, masalın renkli dünyasıyla Türkçenin zenginliğini okura sunarak çocukların ana dil edinimini hızlandırabileceği ve onların söz varlığını zenginleştirebileceği ifade edilebilir.

3.1.2.2.5 İleti

Okul öncesi dönem için hazırlanan edebî kitaplarda iletiler, çocuklara resimler aracılığıyla sunulmaktadır. Can Göknil'e ait *"Renkli Öcüler"* adlı kitap, "Çocuk, sorumluluk bilincini baskı, zorlama ve ısrar olmadan deneyimleri ve hayal gücü ile kendi kendine kazanır" iletisi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Kitabı oluşturan resimler, söz konusu iletiyi çocukla paylaşma görevi açısından önemli öğelerdir.

3.1.3 "Gökyüzü Sirki" Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.3.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.3.1.1 Kapak

Can Göknil'e ait *"Gökyüzü Sirki"* adlı kitabın kapak resmi, çocukların genel kültür seviyelerini artıracak farklı türden bilgileri eğlenceli bir şekilde betimlemektedir. Kapakta yer alan dönme dolap figürü üzerinde birçok farklı karakterin yer aldığı görülmektedir. Bu karakterlerden dönme dolap üzerinde dans ederken betimlenen insanlar ve hayvanlar aracılığıyla yazar, çocukları mitolojik unsurlarla tanıştırmakta, onların hayal gücüne seslenerek mitolojiye karşı olan merak duygularını harekete geçirmektedir. Ayrıca kitap, karton kapak kullanılarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla kitap kapağı, kolay deforme olmayan ve sanatsal açıdan değer taşıyan bir resme sahiptir. Kitaba ait kapak görseli **Şekil 10**'da verilmektedir:

Şekil 10: Can Göknil - ‘Gökyüzü Sirki’ Ön Kapak

3.1.3.1.2 Boyut

“Gökyüzü Sirki” adlı kitap, boyut olarak 21.5×20 cm şeklinde tasarlanmıştır. Kitap, çocukların zorlanmadan okuyabilecekleri, istedikleri yere kolayca taşıyabilecekleri ve kitaplık rafına rahatça sığabilecek boyuttadır.

3.1.3.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

İncelenen kitap, kuşe kağıt kullanılarak ciltlenmiştir. Kitapta kullanılan kağıt türü sayesinde yazılar diğer sayfaya yansımamakta ve yazıların mürekkebi dağılmamaktadır. Sayfa kenarlarındaki boşluklar da çocukların not alabilmeleri için yeterli bir alan sunmaktadır.

Ayrıca kitap, ipe dikme tekniği kullanılarak bir araya getirilmiştir. Kitabın sahip olduğu bu özellik, okurların onu uzun süre dağılmadan kullanabilmelerini mümkün kılmaktadır.

3.1.3.1.4 Resim

“Gökyüzü Sirki” adlı kitap içerdiği resimler açısından mitolojik kavramlar ve bu kavramların sahip oldukları görseller aracılığıyla okurlara farklı bir dünyanın

kapısını aralamaktadır. Kitapta anlatılan olaylar, resimlerle de okurlara verilerek anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Sanatçıya özgü izler taşıyan resimler aracılığıyla kitabın konusu, iletisi vb. öğeler okurlara sanatsal şekilde aktarılmaktadır. Bu durum ile sanatçı, çocukları hayal ve düşünce macerasına çıkararak onlara geçmişlerini tanıtmaktadır. Bu bağlamda “Gökyüzü Sirki”, içerdiği resimlerden hareketle çocukların çok yönlü düşünmesini sağlayan, verilen mesajları algılanabilir kılan ve yoğun anlatımlı bir kitap olarak değerlendirilebilir.

Başka bir açıdan incelenen kitap, çocukları “*Kuu-Luu adıyla bilinen ejder, Kızılsaksağan, Karacayılan*” gibi birçok farklı mitolojik karakterle tanıştırmaktadır. Kitap görselinde yer alan *Kızılsaksağan*, bir kuş türü olarak “uçmaları nedeniyle, cennetle dünya arasındaki bağlantıyı kuran varlıkları simgelemektedir (Yayan ve Sivri, 2017:657)”. Benzer şekilde, görselde yer alan *Karacayılan* ise Türk Şamanizmi ile bağlantılı olarak kötülüğe ve kötü olaylara çağrışım yapmakta ve yeraltı tanrısı Erlik’i simgelemektedir (Yayan ve Sivri, 2017). Betimlenen bu mitolojik kavramların **Şekil 11**’de gözlenmesi mümkündür:

Şekil 11: Can Göknil – “Gökyüzü Sirki”

Şekil 12’de *Gökyüzü Sirki*’nin sahibi Kayra Han’ın altın tahtta oturan oğlu Ülgen Han ve Umay Hatun gösterilmektedir. Kitapta Ülgen Han ve Umay Hatun’un kızları Akkızlar’ın omzunda Gamsız Guguk Kuşu resmedilmiştir. Söz konusu resimde Akkızlar, Türk Mitolojisindeki anlamlarıyla İyilik ve Cennet’i temsil etmektedirler. Bu düşünceyi kitap içinden alıntılanan “*Kızlar tanrısal güzellikleri ve saflıkları nedeniyle Ak olarak anılırlarmış*” (s. 7). cümlesi açıklar niteliktedir.

Şekil 12. Can Göknil - ‘Gökyüzü Sirki’

Şekil 12’de Akkızların omzundaki Guguk Kuşu, her ne kadar sıradan bir kuş gibi resmedilmiş olsa da Türk Mitolojisinde saz olarak insanları eğlendiren bir kuş olarak yer almaktadır. “*Gamsız Guguk Kuşu, Akkızlar’a saz olur, beraberce gülüşür oynarlarmış*” (s. 7). örneği, bu durumu açıklar niteliktedir.

İncelenen kitapta gökyüzü; aydınlık, uyumlu, sıcak ve eğlenceli renkler kullanılarak resmedilmiştir. Öte yandan yeraltı ise gökyüzünün tam tersi olarak daha

karanlık, karmaşık ve iç karartıcı bir görünümde. Bu kavram farklılığı Şekil 13'te betimlenmektedir:

Şekil 13: Can Göknil - 'Gökyüzü Sirki'

Aynı resimde, *Erlık* adıyla verilen Yeraltı Hanı ile Türk mitolojisinin bir başka boyutu çocuğa sezdirilmiştir. Türk Mitolojisinde *Erlık*, tüm kötülüklerin hanı olarak geçmektedir. Kitapta yer alan kötü ruhların çocukların düşlerinde veya türlü masallarda geçen kötü karakterlerle ilgi kurularak anlatılması, bu anlamlandırma ile benzerlik taşımaktadır. Kitap içerisinden alıntılanan “*Kötü ruhları idare eder, Süpürgeli cadı’sını, Dev anası’nı, Alkarısı’nı sahneye yollar, orada şeytanca iler döndürür, herkesi korkuturmuş*” (s. 9). cümlesi, belirtilen kötü varlıkları tanıtmaktadır. Bu betimlemeler ile çocuk okura hayatın içinde salt iyiliğin olmadığı, aynı zamanda kötülüğün de var olduğu mesajı verilmek istenmiştir.

3.1.3.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.3.2.1 Konu

Kitap, torununu uyutmak için dans ederek ninni söyleyen dedenin, ninnin sözlerine şaşırarak torununa ninninin hikâyesini anlatmasıyla başlamaktadır.

“*Gökyüzü Sirki*” adlı hikâye, Gökyüzü Sirki’ne seyirci bulmak için sirk sahiplerinin farklı çabalarını ve Kam Çocuk’un yeraltındaki kötülüklerle mücadelesini okurlara yansıtmaktadır.

Kitap, ilk insanların erkek ve kadından çoğaldığını anlatan Ay-Atam efsanesini konu edinmektedir. “Ay-Atam ve Ay-va isimli bu ilk insanların isimlerinin ve hikâyelerinin Âdem ve Havva ile olan benzerliği dikkat çekmektedir” (Bal ve Kayabaşı, 2019:425).

Gökyüzü sirkinin sahibi Ülgen Han’ın eşi Umay Hatun ve Kam Çocuk’a yardımcı olan iyi ruhlar Yer-Su da çocuklara tanıtılmıştır. “Türk Mitolojik sisteminde Umay kültürünün çok eski çağlarda Mitolojik Ana kompleksinden koptuğu (en azından 7. yüzyıl Göktürk anıt yazıtlarında Yer-Su ve Umay, ayrıca birer hami ruh gibi anılmıştır) bilinmektedir” (Bayat, 2012 akt. Bal ve Kayabaşı, 2019:427).

Ayrıca Akkızlar, Gamsız Guguk Kuşu, Kam, Erlik gibi bir çok mitolojik karaktere de değinmektedir.

Sonuç olarak Can Göknil, “*Gökyüzü Sirki*” adlı kitap ile farklı bir çok mitolojik kavram, karakter ve düşünceyi okurlarına tanıtarak onların genel kültürlerine katkı sağlamaktadır.

3.1.3.2.2 Tema

Can Göknil’e ait “*Gökyüzü Sirki*” adlı kitabın teması; yardımseverlik, kötülerle mücadele ve iyilik temaları çerçevesinde yapılandırılmıştır. Kam Çocuk’un Gökyüzü Sirki’ni Erlik’in kötülüklerinden koruma mücadelesi ve bu mücadelede

Ülgen Han ve Umay Hatun'un Kam Çocuk'a yardım etmesi söz konusu temayı destekler niteliktedir.

3.1.3.2.3 Kahraman

Gökyüzü Sirki adlı kitabın baş kahramanı Kam Çocuk'tur. Bunun dışında kitap içinde verilen diğer masal varlıkları şu şekildedir:

Kayra Han: Türklerin Orta Asya'da yaşarken benimsedikleri baş tanrı. Gökyüzü Sirk'inin sahibi.

Ülgen: Kayra Han'ın oğlu. Babasından sonra Sirk'in sahini.

Umay Hatun: Kayra Han'ın gelini Ülgen'in eşi.

Akkızlar: Ülgen Han'ın dokuz kızı.

Erlük: Yer altı dünyasını yöneten tanrı.

Ay-Atam: Şamanizme göre dünyaya gelen ilk erkek, Çamurdan ilk erkek.

Ay Va Hatun: Şamanizme göre dünyaya gelen ilk kadın, Çamurdan ilk kadın.

Yer-Su: Dağların kutsal ruhları.

Yayık: Umay'ın arkadaşı.

Suyla: Yayık'ın arkadaşı ve iyilik düşünen gök varlığı.

3.1.3.2.4 Dil ve Anlatım

Can Göknil'e ait "*Gökyüzü Sirki*" adlı kitap, masal anlatı türüne özgü sözcüklerle başlamaktadır. Bu durum, kitap içinden alıntılanan şu örnekte görülmektedir:

"*Evvelin de evvelinde, zamanın ilk gününde gökyüzünde bir sirk varmış*" (s. 5).

Dil ve anlatım açısından, masalın sahip olduğu devingen yapı, fiil cümlelerinin yoğun bir şekilde kullanımından kaynaklanmaktadır. Bu duruma örnek cümleler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Kahkahaları gökyüzünde yankılanırmış” (s. 7).

“Günlerce yağmur yağmış seller akmış” (s. 10).

“Dağ tepelerindeki bulutlar tekrar kümelenmiş” (s. 12).

Anlatımı güçlendirmek adına masalda farklı deyimlere yer verildiği gözlenmiştir. Kitap içinde geçen bazı deyimler aşağıda gösterilmektedir:

“İki Tekerlekli Araba'nın yol aldığı görülebilirmiş” (s. 5).

“Kötü ruhları idare eder, Süpürgeli cadısını... ”(s. 9).

“Ailece kafa yormuşlar” (s.10).

“... Gökyüzü Sirki'ne konuk etmişler” (s.12).

Masalda, anlatımı zenginleştirmek ve akılda kalıcılığı sağlamak adına aynı zamanda farklı söz sanatlarına da başvurulduğu tespit edilmiştir. Kitapta yer alan söz sanatlarından birisi olan benzetme, aşağıdaki cümlede kendisini göstermektedir:

“Yılan şeklinde dizilen yıldızlarda varmış” (s. 5).

Bu cümlede yıldızların dizilişinin yılanın kıvrımlı ve sarmal yapısına benzetilmesi ile **benzetme** türünde söz sanatına başvurulmuştur. Kitap içerisinden alıntılanan bir diğer cümlede ise abartma söz sanatına başvurulduğu görülmektedir:

“Oturduğu yerde sinirden tir tir titriyormuş. Öyle ki içinde bulunduğu yeraltı mağarasını bile titretiyor, duvarlarını çatırdatıyormuş” (s. 22).

Örnek cümlede, kızgınlık duygusunun derecesini artırmak adına **abartma** söz sanatına başvurulmuştur.

Masalda kıskançlık, kötülük, sevgi, öfke gibi birçok soyut kavrama yer verilmiştir. Bu kavramlar cümle içinde okurlara şu şekilde verilmektedir:

“Çokda kıskançmış. Kötü ruhlu dokuz kızı varmış” (s. 9).

“Zaman içinde birbirlerini sevmişler” (s. 14).

“... günler geçtikçe bu kıskançlığı öfkeye dönüşüştürmüş” (s. 22).

Söz konusu alıntı cümlelerde görülen duygular ve bu duyguların farklı kullanımları, onların hayatımıza yansımalarının bir göstergesi olarak okurlara sezdirilmektedir.

Dilsel kullanımlar açısından incelenen kitapta birleşik isimlere sıklıkla yer verildiği saptanmıştır. Bu duruma kitap içinde geçen *Takımyıldızları*, *Kızılsaksağan*, *Karacayılan*, *Gökyüzü*, *Yeraltı*, *Süpürgelicadı*, *Devanası*, *Alkarısı* gibi birleşik isimler örnek olarak verilebilir. Ayrıca kitap içinde “*Güneş*, *Ay*, *takımyıldızı*, *gezegen*, *yıldız*, *gökyüzü*” gibi astronomi terimleri de yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Bu bağlamda söz konusu kitabın çocukların söz varlıklarını genişleterek kelime haznelerinin gelişimine katkı sağlayacağı belirtilebilir.

3.1.3.2.5 İleti

“*Gökyüzü Sirki*” adlı kitabın iletisi şu şekilde verilebilir: “İyilik adına girilen mücadeleler dostlarımızın yardımıyla daha kolay çözüme kavuşur”. Söz konusu bu durum, kitap içinde şu şekilde verilmektedir:

“*Çok geçmeden usulca yanlarına yaklaşan Yer-Su’larla dost olmuş. Onlar dağın, ormanın, akan suyun dost ruhlarıymış, Kam Çocuk’a gelecekte haber getirmişler; büyük zarar ve sıkıntıların yaşanacağını ve Tufan olacağını söylemişler. Ona iki tokmaklı davul vermişler... Bu davul kurtuluşunuz olacak. Sözlerimiz kulağına küpe olsun, demişler*”(s. 19).

“*Çevre dağlardan gelen sel suları yüzmesini bile bilmeyen tüm kötü varlıkları yok etmiş. Gökyüzü sirki, oyuncusuyla, izleyicisiyle ve Kam Çocuk’un gayretleriyle kurtulmuştur*” (s. 26).

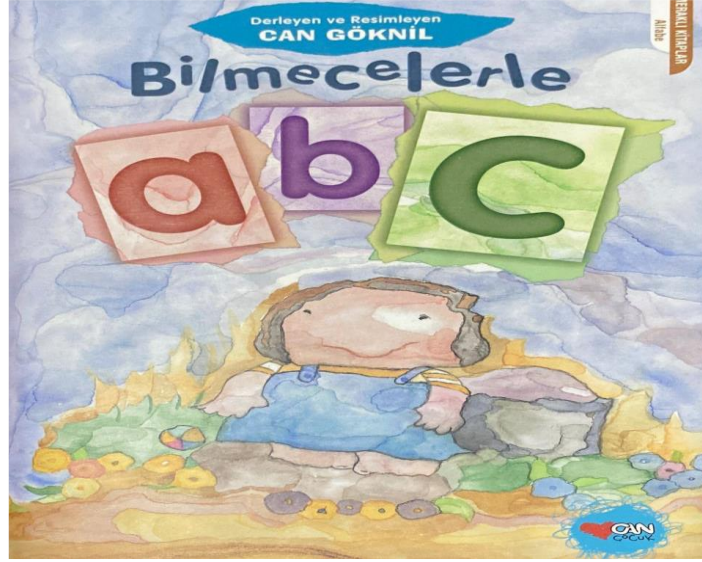
Kam Çocuk’un Gökyüzü Sirki’ni Erlik’in kötülüklerinden koruma gayreti içinde Yer ve Su’ların gelecekte haber verip Kam Çocuk’a yardım etmesi, kitabın iletisini destekler niteliktedir.

3.1.4 “Bilmecelerle abc” Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.4.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.4.1.1 Kapak

Sözlü edebiyat ürünlerinden biri olan bilmece, kıvrak zekânın söze dönüşmesi sonucu ortaya çıkan bir üründür. Hoş vakit geçirmek amacı taşıyan bilmeceler, dolambaçlı cümleler ile insanları hem eğlendirmekte hem de eğlendirirken düşündürmektedir. Bilmeceler, aynı zamanda çocuklar için eğitici özellikler taşımaktadır. *Bilmecelerle abc* adlı kitabın kapağı, **Şekil 14**'de gösterilmektedir:

Şekil 14: Can Göknil – “Bilmecelerle abc” Ön Kapak

Can Göknil’in yazıp resimlediği “*Bilmecelerle abc*” adlı kitap, okurlara eğlenceli ve öğretici bir içerik sunmaktadır. Çocukların odaklanacakları kavramlar ile paylaşılacak istenen düşünce, renkler aracılığıyla çocuklarda kalıcı hale gelmektedir. Söz konusu kitap kapağı, renkli ve bu yönüyle çocukların ilgisini çekecek şekilde resimlenmiştir. Ayrıca kitap, karton kapak kullanılarak ciltlenmiştir.

3.1.4.1.2 Boyut

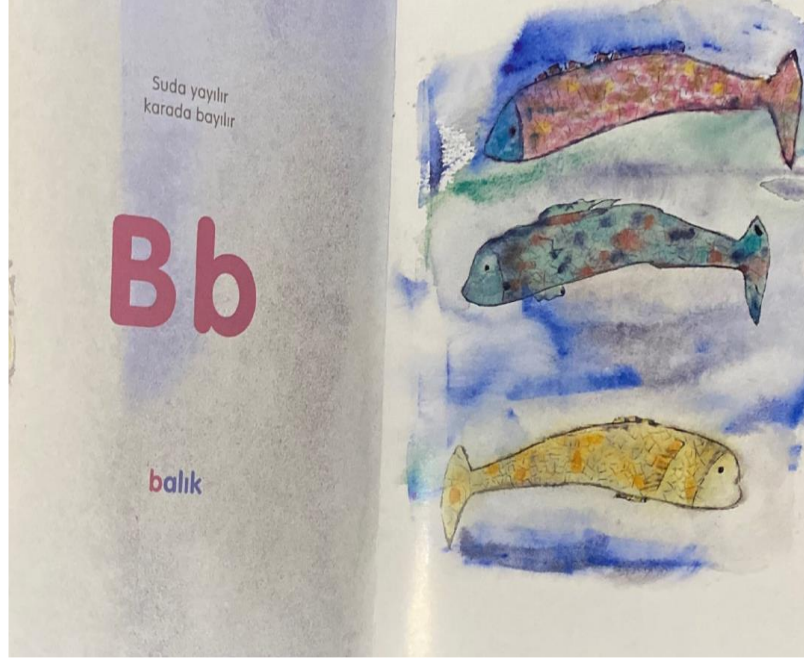
Can Göknil'e ait "*Bilmecelerle abc*" adlı kitap 14×21 cm boyutundadır. Kitap, bu boyutu ile okurları tarafından istenilen yere kolay şekilde taşınabilir ve rahatça okunabilir.

3.1.4.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

"*Bilmecelerle abc*" adlı kitapta kitap kağıdı kullanılmıştır. Sanatçı, kitabın her sayfasında bilmeceyi ve hemen altında ise öğretmeyi amaçladığı harf ile bilmecenin cevabını vermiştir. Diğer sayfada ise bilmecenin cevabını bulmaya yönelik ipucu olarak verilen resim yer almaktadır. Sanatçının bu tutum ile alfabeyi sanatsal ve estetik çerçevede çocukların zihninde kalıcı bir hale getirmeyi amaçladığı öngörülebilir.

3.1.4.1.4 Resim

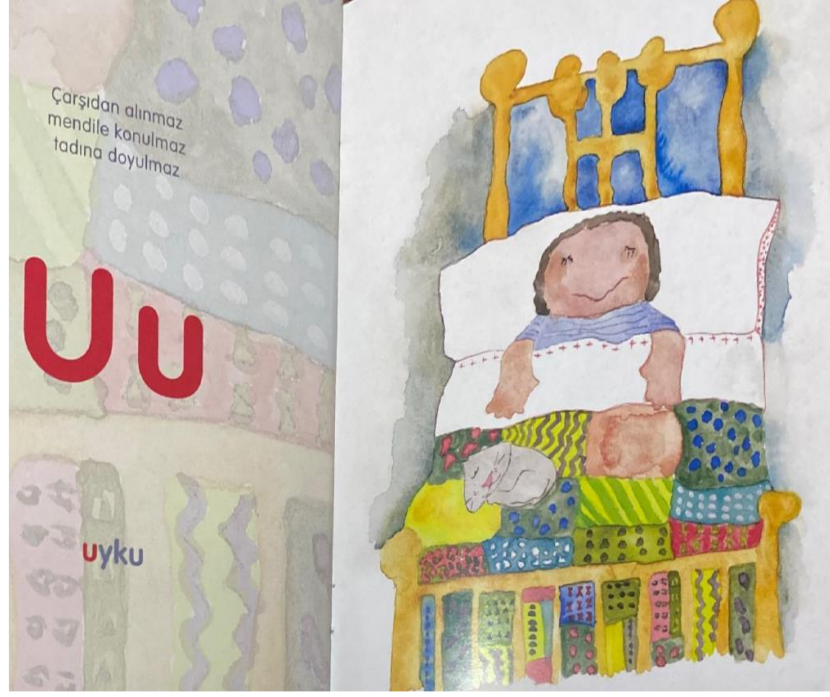
Sanatçıya ait "*Bilmecelerle abc*" adlı kitapta bilmeceleri oluşturan sorular ve bilmecelere ait cevaplar, kavram veya nesnelere ile okurlara sunulmakta ve onlara bu şekilde alfabeyi öğretmektedir. Kitapta geçen her bir harf, çocukların günlük hayatta en çok gördüğü nesne veya hayvan resmi ile ilişkilendirilerek çizilmiştir. Söz konusu resimler için karışık olmayan beyaz bir arka plan kullanılmıştır. Bu kullanımın okurların zihnini karıştırmadan onları resim aracılığıyla doğrudan bilmeceye ait cevaba odaklayacağı düşünülebilir. **Şekil 15**, **Şekil 16** ve **Şekil 17** bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

Şekil 15: Can Göknil – ‘‘Bilmecelerle abc’’

Şekil 16: Can Göknil – ‘‘Bilmecelerle abc’’

Şekil 17: Can Göknil – ‘‘Bilmecelerle abc’’

Can Göknil’e ait “*Bilmecelerle abc*” adlı kitap içerisinde barındırdığı resimler açısından incelendiğinde söz konusu resimlerin estetik bir değer taşımasının yanı sıra okurda aynı zamanda resim yapma isteği doğurduğu, onlara farklı kavramları tanıtarak var olan sözcük dağarcıklarını geliştirdiği söylenebilir.

3.1.4.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.4.2.1 Konu

“*Bilmecelerle abc*” adlı kitabın konusu, çocuklara alfabe öğretimidir.

3.1.4.2.2 Dil ve Anlatım

Bilmeceler, eğlenceli sözcük oyunları sonucu ortaya çıkan sözlü edebiyat ürünlerindedir. Bu yönüyle bilmeceler, yaratıcı dil becerisi etkinlikleri arasında sayılabilir. Bir başka çerçevede bilmeceler, eğlence ürünü olmanın yanı sıra çocuklara için öğretici bir araçtır. Çocuklar, bilmeceler aracılığıyla ana dili kullanma becerilerini geliştirirler ve dil edinimini hızlandırır. Benzer şekilde bilmeceler, çocukların yaratıcı düşünme, öz güven, hayal gücü gibi bilişsel gelişimlerine de katkıda bulunur.

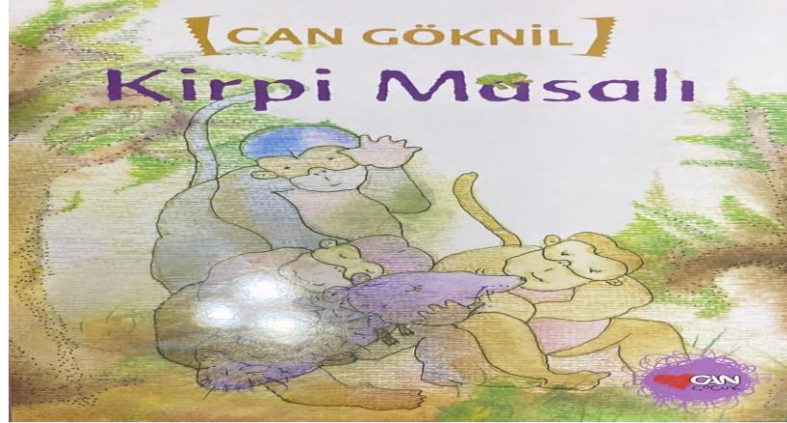
Öte yandan bilmeceler, her yaşa hitap ettiğinden aileler arasındaki bağı da kuvvetlendirmektedir. Bilmeceler, bireylerin etkili iletişim kurabilme yetilerinin gelişmesinde aktif rol oynamaktadır.

3.1.5 “Kirpi Masalı” Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.5.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.5.1.1 Kapak

Can Göknil’in yazıp resimlediği “*Kirpi Masalı*” adlı kitabın kapak resminde mor renkli kirpinin ormandaki arkadaşlarıyla olan sevgi dolu kucaklaşmasına yer verilmiştir. Kirpinin dikenlerinin ona sarılan maymunlara zarar vermemesi ve hayvanların arasındaki bu sıcak arkadaşlık, kitaba karşı olan ilgiyi artırmaktadır. Söz konusu kitaba ait kapak resmi, **Şekil 18**’de gösterilmektedir:

Şekil 18: Can Göknil – “Kirpi Masalı” Ön Kapak

Sanatçının bir kirpiyi masal kahramanı olarak seçmesi, okurlar için sevimli ve dikkat çekicidir. Ayrıca kirpinin kitapta mor renkte verilmiş olması, okurları gerçeğin ötesine taşıyarak onlara hayal gücünün sınırsızlığını, eğlenceli ve sanatsal bir biçimde göstermektedir. Kitap, karton kapak kullanılarak ciltlenmiştir. Bu kullanım, kitabın uzun süre herhangi bir yıpranma olmadan saklanabilmesini olanaklı kılmaktadır.

3.1.5.1.2 Boyut

İncelenen “*Kirpi Masalı*” adlı kitap 19×24 cm boyutlarında olup çocukların rahatça okuyabileceği bir büyüklüktedir. Bu bağlamda okul öncesi çocukların, kitabı iki eliyle açtıklarında kitabın içerisindeki resimlere kolaylıkla göz gezdirebilecekleri ve istedikleri yere rahatça taşıyabilecekleri söylenebilir.

3.1.5.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

İncelenen kitapta kuşe kağıt kullanılmıştır. Bu da kitabın çizgilerini oluşturan renklerin canlılığını korumaktadır. Ayrıca kitabın tel zımba ile dikme tekniği kullanılarak oluşturulduğu tespit edilmiştir.

3.1.5.1.4 Resim

Can Göknil’e ait “*Kirpi Masalı*” adlı kitaba dair resimler, ormanda yaşayan hayvanları ve bu hayvanların yaşadıkları farklı çevreleri farklı renk ve şekiller ile okurlara yansıtmaktadır. Bu kullanım ile çocuk, gerçek hayat ile kurgusal gerçeklik arasında bağ kurabilecektir. Dolayısıyla kitap, renklerin çeşitliliği ve resmin sonsuz düşünce gücünü doğanın güzelliği üzerinden çocuklara sezdirmektedir.

“*Kirpi Masalı*” adlı kitapta sanatçı, masalın konusuyla bağlantılı ağaç, yaprak ve hayvanları alışlagelmişin dışında farklı renklerle resmetmiştir. Sanatçının yaprakları sarı ve kırmızı, kirpiyi mor, maymunu ve dağları mavi, kuşun bir kanadını pembe diğer kanadını ise mavi renkte göstermesi ve farklı geometrik şekiller kullanarak zürafa ve kaplumbağayı çocuklara sunması onların zihinlerinde sınırladıkları dünyalarını genişletmelerine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu ifade, çocukların imgesel zenginliğini arttırarak çevrelerine farklı gözle bakmalarına olumlu katkıda bulunacaktır. **Şekil 19** ve **Şekil 20**, söz konusu bu durumu betimler niteliktedir:

Şekil 19: Can Göknil – “Kirpi Masalı”

Şekil 20: Can Göknil – “Kirpi Masalı”

Şekil 19, ayrıca kitap kahramanı Mor Kirpi'nin arkadaş bulmak için ormanda yaptığı gezintiyi de göstermektedir. Kirpinin dikenlerinden çekinen orman hayvanlarının ağaçların arkasına gizlenmeleri mizahi bir şekilde gösterilmektedir. Bu durum, resimle aynı sayfada yer alan cümlede ise şu şekilde dile getirilmiştir:

“Eyvah, işte geliyor! Demiş onu gören zürafa. Su aygırıda ağaçların arkasına gizlenmiş” (s. 10-11).

Şekil 19'da verilen resim ve anlatımın birbiriyle tutarlı olması, çocukların masalı zihinlerinde bütünleştirmelerini kolaylaştırmakla birlikte kitabın akılda kalıcılığını da artırmaktadır.

Benzer özellikleri gösteren **Şekil 21**'de ise ördekler de doğada buldukları hallerinden farklı bir renkte verilmiştir. Bu, sanatçının hayata karşı olan özgün bakışını sergilemekle birlikte aynı zamanda okurlara da özgün ve estetik bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Şekil 21: Can Göknil – ‘‘Kirpi Masalı’’

İncelenen kitapta renklerin sanatsal gücü, masalın bölümlerine göre farklılık göstermektedir. Kitabın konusuyla bağlantılı olarak kurak olan orman, kahverengi, sarı rengin farklı tonları ve kasvetli gri renk ile resmedilirken **Şekil 22** ve **Şekil 23**, su ile canlanan doğanın yeşile bürünmesini göstermektedir:

Şekil 22: Can Göknil – ‘‘Kirpi Masalı’’

Şekil 23: Can Göknil – ‘‘Kirpi Masalı’’

Sanatçı, bu doğa değişimi ile okura kuraklığın canlılar üzerindeki olumsuz etkisini ve suyun canlılar için önemini göstermektedir. Benzer şekilde sanatçı, söz konusu resimler aracılığıyla zıtlık kavramını görsel ve çizgisel olarak da okurlara yansıtmaktadır.

3.1.5.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.5.2.1 Konu

Can Göknil'e ait "*Kirpi Masalı*" adlı kitapta ormanda yaşayan hayvanların kuraklık yüzünden zor durumda olmaları ve Mor Kirpi'nin onları bu kuraklıktan kurtarışı anlatılmaktadır.

Mor Kirpi'nin dikenlerini gören ormandaki diğer hayvanlar, dikenlerin kendilerine zarar vereceğini düşündükleri için Mor Kirpi'den kaçarak. Fakat bu hayvanlar, aynı zamanda kuraklıktan dolayı susuz kalmışlardır. Ormanda yaşayan diğer hayvanların çözüm bile bulamadığı bu doğa sorununa Mor Kirpi çözüm bulur ve hemen uygulamaya koyulur. Kendisine zarar geleceğini düşünmeden en yüksek dağa tırmanan Mor Kirpi, dikenleri aracılığıyla bulutlarda delikler açar ve deliklerden yeryüzüne doğru sular akmaya başlar. Bu duruma çok sevinen diğer hayvanlar çok mutlu olur ve kirpiye karşı olan sevgilerini gösterirler.

Sanatçı, ormandaki canlılar aracılığıyla arkadaşlık ve kuraklığı aynı çerçevede ele almaktadır. Benzer şekilde, ön yargının doğru bir davranış olmadığı ormandaki hayvanlar üzerinden okurlara sezdirilmektedir. Farklı bir açıdan, canlılar için suyun önemi, susuzlukla ortaya çıkan kuraklığın hayvanlar üzerindeki olumsuz etkileri de gösterilmektedir. Bu bağlamda "*Kirpi Masalı*" adlı kitap, suyun canlılar için önemli olduğunu ve ön yargılı olmanın doğru bir tutum olmadığını vurgulamaktadır.

3.1.5.2.2 Tema

"*Kirpi Masalı*" adlı kitapta ön yargı, arkadaşlık ve suyun canlılar için önemi ana tema olarak verilmektedir. Kitabın konusu ile teması birbiriyle uyumlu ve tutarlıdır.

3.1.5.2.3 Kahraman

Mor Kirpi: Kitabın ana kahramanıdır. Kitapta Mor Kirpi, oldukça arkadaş canlısı ve yardımsever bir karaktere sahiptir.

Orman hayvanları : Zürafa, su aygırı, kaplumbağa, baykuş, ördek, fil, kurbağa.

3.1.5.2.4 Dil ve Anlatım

Resim ve yazı oranı dikkate alındığında incelenen kitabın okul öncesi dönem çocuklara hitap ettiği görülmektedir. Kitap, ebeveynleri tarafından çocuklara okunduğunda cümlelerin kısa ve devingen yapısına bağlı olarak çocukların kitabı sıkılmadan dinleyeceği söylenebilir. Bu duruma aşağıdaki örnek cümleler gösterilebilir:

“Ormanda dolaşmaya çıkmış”(s. 10).

“Su aygırıda ağaçların arkasına gizlenmiş”(s. 11).

“Kaplumbağa kabuğuna çekilmiş”(s. 13).

“ Gün ışıyınca yemek ve su bulmak üzere dışarı çıkmış”(s 14).

Kitaptaki cümleler en az 5 en fazla 15 sözcük uzunluğundadır. Kısa cümle yapısının masalın çocuğun zihninde kalıcılığını olumlu yönde etkileyebileceği düşünülebilir. Öte yandan söz konusu kitap içinde hayvanların insan özelliği kazanarak konuşturulması, intak söz sanatının bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.5.2.5 İleti

“Kirpi Masalı” adlı kitabın iletisi şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: “Ön yargılardan kurtulmak hayatımızı olumlu yönde etkiler”.

3.1.6 “Kokuşuk Arkadaş” Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.6.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.6.1.1 Kapak

Can Göknil’e ait “*Kokuşuk Arkadaş*” adlı kitap serinin ikincisidir. Kapak görselinde kitabın iki ana kahramanı yer almaktadır. Görselde karınca yiyen hayvan ile parmaklarıyla burnunu kapatan kız çocuğu mizahi şekilde verilmiştir. Kitaba ait kapak **Şekil 24**’te görülmektedir:

Şekil 24: Can Göknil – “Kokuşuk Arkadaş” Ön Kapak

3.1.6.1.2 Boyut

İncelenen kitap, 13.5×19.5 cm boyutlarında olup çocuk okur için kolay taşınabilir ve istenilen yerde okunabilir özelliktedir. Ayrıca kitaplık düzenlemesi için de kitap ideal boyuttadır.

3.1.6.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

“*Kokuşuk Arkadaş*” adlı kitap, kitap kağıdı kullanılarak hazırlanmıştır. Gözü yormayan kağıt, ışığı yansıtmadığından dolayı kitabın okunmasını

kolaylaştırmaktadır. Benzer şekilde kitap, sayfa satır uzunluğu, kelime ile harf aralıkları bakımından iç içe ve karmaşık bir düzene sahip değildir. Tutkallama tekniği kullanılarak ciltlenen kitabı okur, hem uzun yıllar boyunca muhafaza edebileceği hem de istediği zaman tekrar okuyabilecektir.

3.1.6.1.4 Resim

Serinin ilk kitabı “*Ormandaki Arkadaş*” ile benzer özellikler taşıyan “*Kokuşuk Arkadaş*” adlı kitapta da çocukların bilişsel gelişimine katkı sağlayan birçok değer, hayvan, doğa sevgisi, aile olma bilinci, çocuklara resimler aracılığıyla kazandırılmak istenmiştir.

Hikâyede As ve Karıncayiyen’in konuşmasındaki temel çevre konumundaki ormanın ana hatlarıyla okura verilmediği gözlenmektedir. Bu durumun, okura, As ve Karıncayiyen arasındaki konuşmanın gerçekleştiği mekan olan ormanı kendi hayalleri aracılığıyla oluşturabilmeleri için ortam hazırladığı söylenebilir. Bu özellikleri ile **Şekil 25**, yukarıda verilen durumu özetler niteliktedir:

Şekil 25: Can Göknil – “Kokuşuk Arkadaş”

Çocuklarda kitaba karşı ilgiyi arttıran başat öge resimlerdir. Ayrıca resimlerde kullanılan renkler, çocuklara sanatsal bakış açısı da kazandırmalıdır. Can Göknil’in

incelenen kitabında bazı resimler, metinlerin anlaşılabilir olmasını ve akılda kalıcılığını desteklemektedir. **Şekil 26**'da verilen Karıncayiyen, Yavaş Hayvan ve As ile farklı hayvanlar, bu karakterlerin yaşam alanları ve çeşitli davranışları gösterilmektedir. Yavaş Hayvan'ın ağaç dalında verilmiş olmasına karşı Karıncayiyen'in yere daha yakın olması ve Yavaş Hayvan'ın üzerinde uçan kelebekleri Karıncayiyen'den koruması, yukarıda belirtilen durumları desteklemektedir.

Şekil 26: Can Göknil – “Kokuşuk Arkadaş”

Benzer şekilde, kitapta Karıncayiyen'in yaşam alanının höyük olarak belirtilmesi ve Karıncayiyen'in arkadaşı As'ın evinde kaldığında çamaşır makinası kazanını höyüğe benzeterek içinde uyumasının tasvir edilmesi, hayvanların yaşam alanlarının çocuklara gösterilmesi ve tanıtılması açısından olumlu bir özellik olarak değerlendirilebilir. **Şekil 27**, söz konusu olayları açıklamaktadır:

Şekil 27: Can Göknil – ‘‘Kokuşuk Arkadaş’’

Resimlerin çocukların hayal dünyalarını genişletebileceklerini ve onları yaşadıkları çevreye karşı daha duyarlı bir hale getirebileceklerini söylememiz mümkündür. Bu yönüyle söz konusu kitapta yer alan resimlerin, çocuklara estetik bir bakış açısı kazandırması ve bilişsel gelişimlerine olumlu katkı sağlaması açısından oldukça etkili olduğu söylenebilir.

3.1.6.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.6.2.1 Konu

‘‘Kokuşuk Arkadaş’’ adlı kitap, aile bireylerinin başka şehirde çalışmak zorunda olmasından dolayı kitap kahramanı As’ın nine ve dedesiyle beraber yaşamasını ve bu yaşam içerisinde geçen farklı olayları konu edinmektedir. As’ın dedesinin ormana, ninesinin ise örgülerini satmak için pazara gidiyor olması, As’a ev içerisinde bazı sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar genel olarak ev içinde yapılması gereken birkaç küçük işten ibarettir. Fakat As, ormandaki arkadaşlarını ziyaret etmek adına üstüne düşen sorumlulukları ertelemektedir. Ormana gitmek için sorumluluklarını erteleyen As’ın eve döndüğünde karşılaştığı manzara ve arkadaşı Kokuşuk’un ona yardım etmesi, hikâyenin ana konusunu oluşturmaktadır.

Ayrıca ormanda yaşayan bazı hayvanların yasa dışı yollarla kaçırılmasını örnek gösterilerek hayvan kaçakçılığının hayvanlara verdiği zararlara değinilmesi, kitabın ana konusunu destekleyen yan konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir başka çerçevede, As'ın Karıncayiyen'i eve getirip misafir etmesi ve Karıncayiyen'in kendine uyumak için bir höyük araması ise yabani hayvanlar ile evcilleştirilen hayvanlar arasındaki farkları okurlara sezdirmektedir. Sanatçı, kitap içerisinde Karıncayiyen'i tüm hatlarıyla; duygu değişiminde ortaya çıkan kokusu, tırnakları, dilinin yapışkanlığı, uzunluğu vb. aracılığıyla çocuklara tanıtmaktadır.

Kitap içerisinde işlenen temel konudan hareketle, sorumlukların yerine getirilmesi, hayvan sevgisi ve farklı hayvanların tanıtılması ile "*Kokuşuk Arkadaş*" adlı kitap, okurlara ilgi çekici gelerek onların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini üzerinde yapılandırıcı bir rol oynayacaktır.

3.1.6.2.2 Tema

Can Göknil, "*Kokuşuk Arkadaş*" adlı kitapta dostluk kurmak ve yardım etmek için hiçbir şeyin engel olamayacağını okurlara iletmektedir. Bu bağlamda söz konusu kitabın konusu, temasıyla tutarlıdır.

3.1.6.2.3 Kahraman

As: Ailesinden uzakta ninesi ve dedesiyle orman evinde yaşayan, hayvanların dostu, kitabın baş kahramanıdır.

Kokuşuk: Karıncayiyen'dir. As'ın en iyi dostudur.

Yavaş hayvan: Tembel hayvandır. As'ın en iyi dostudur.

As'ın Ninesi: Yaptığı renkli külahları ormanda satıp aile ekonomisine katkı sağlamaktadır.

As'ın Dedesi: Ormanın bekçiliği yapıp hayvanları korumaktadır.

3.1.6.2.4 Dil ve Anlatım

“*Kokuşuk Arkadaş*” adlı kitap 8 ara bölümden oluşmaktadır. Kitabın her bölümü birbirinin devamı şeklinde kurgulanmıştır. Kitapta kullanılan dil, okurun rahat anlayabileceği, günlük hayatta karşılaşılan doğal bir dildir. İncelenen öykü kitabında cümleler, genel olarak ilkokul kademesi çocuklarının yaş düzeyine uygun uzunluktadır. Bu yönüyle cümlelerin 3 ile 15 sözcükten oluştukları ve daha çok fiil cümlesi oldukları tespit edilmiştir. Söz konusu fiil cümleleri, okurun metinden kopmamasını sağlamaktadır. Bu duruma kitap içinden alıntılanan aşağıdaki cümleler örnek olarak gösterilebilir:

“*Ninesi ördüğü rengarenk külahları, şapkaları satmak için pazara götürmüştü*” (s. 9).

“*As onun kokusunu almamak için ağzından nefes alıyor, karşısında duran burnu uzun hayvanı hayretle izliyordu*” (s. 17).

“*Karincayiyen iki ayağının üstünde doğrulmuş, uzun turnaklarıyla ağacın budak deliklerini karıştırmaktaydı*” (s. 26).

“*Güneşin ilk ışıklarıyla As gözlerini açtı*” (s. 41).

Kitapta az sayıda devrik cümleye yer verilmiştir. Bu kullanım ile ilkokul kademesindeki okurların karmaşık anlatımlı metinlere alıştırmak hedefinin amaçlandığı söylenebilir. Kitap içerisinde yer alan bazı devrik cümlelere aşağıda yer verilmektedir:

“*Uyku tutmayınca usulca kalktı yerinden*” (s. 41).

“*O, ormandaki hendeklerde veya ağaç kavuklarında geçirirdi gecelerini*” (s. 41).

“*Hayvan kaçakçıları buralarda saklanıyor zaman zaman*” (s. 17).

Kitap içinde akıcılığı sağlamak adına ikilemelere yer verilmiştir. Kitapta geçen bazı ikilemeler şu şekilde gösterilmektedir:

“Hışır hışır hışırdadı yerdeki yapraklar” (s. 13).

“Hayvan kaçakçıları buralarda saklanıyor zaman zaman” (s. 17).

“Yeni arkadaşı da onu ağır ağır takip ediyordu” (s. 22).

Zarf görevinde kullanılan ikilemeler aracılığıyla zaman ve durumun farklı şekilleri okurlara gösterilmektedir. Anlatımın gücünü arttıran sıfatlara ve söz sanatlarına da kitapta ayrıca yer verilmiştir. Kitapta geçen bazı sıfat örnekleri şu şekildedir:

“Ufacık gözlü, minik kulaklıydı ama burnu ve kuyruğu uzundu” (s. 13)

Yukarıdaki örnek cümle, kitapta *Kokuşuk* olarak tanımlanan karıncayıyeni sıfatlarla betimleyerek okurlara tanıtılmaktadır.

“Ninesi ördüğü rengarenk külahları, şapkaları satmak için pazara götürmüştü” (s. 9).

“As arkasına baktıkça, yeni arkadaşının biraz da sakin dostu Yavaş Hayvan’a benzediğini düşünüyordu”(s. 22).

Kitapta hayvanlara insana ait davranış özelliklerinden olan dostluk kurma, başkasına yardım etme vb. davranışların aktarılmasıyla teşhis söz sanatına; yine hayvanların konuşturulması ile ise intak söz sanatına yer verilmiştir. Kitap içerisinde geçen aşağıdaki örnek cümlede teşbih söz sanatına yer verildiği açıkça görülmektedir:

“Yapışkan dili paspas görevi görüyordu”(s. 36).

Karıncayıyen’in yapışkan dilinin paspasa benzetilmesi, *teşbih* türü söz sanatının bir örneğidir.

Söz konusu kitap; devingen cümle çeşitliliği, sıfatların kullanım şekli ve etkili söz sanatlarıyla okurların ana dil edinimini kolaylaştıran, kelime bilgilerini artıran ve onların hayallerini farklı açılardan geliştiren bir yapıdadır.

3.1.6.2.5 İleti

“Sorumlulukların farkında olarak onları zamanında yerine getirmek insanı zor durumlardan kurtaran önemli bir değerdir.” cümlesi, söz konusu kitap aracılığıyla okurlara sezdirilmek istenen iletidir.

3.1.7 “Mandolin Çalan Pangolin” Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.7.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.7.1.1 Kapak

“Mandolin Çalan Pangolin” adlı kitap Can Göknil’e ait öykü serisinin sonuncusudur. Sanatçı, kitabın kapağında kitaba adını veren pangolini elindeki mandoliniyle beraber resmetmiştir. **Şekil 28**, söz konusu resmi betimlemektedir:

Şekil 28: Can Göknil – “Mandolin Çalan Pangolin” – Ön Kapak

Sanatçı, pangolini doğadaki fiziksel görüntüsüyle aynı olarak fakat rengini ise doğadaki görüntüsünden farklı, mavi renkte vermektedir. Bu değişiklik, okurların

kitabın içeriğine dair merak ilgisini uyandırabilir. Ayrıca kitap karton kapak kullanılarak ciltlenmiştir. Bu şekilde ciltleme ile kitabı okurların uzun süre boyunca saklayabilecekleri söylenebilir.

3.1.7.1.2 Boyut

“*Mandolin Çalan Pangolin*” adlı kitap 12.5×19.5 cm boyutundadır. Bu açıdan kitap, okurların istediği yere taşıyabilecekleri ve rahatça okuyabilecekleri bir fiziksel yapıya sahiptir.

3.1.7.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

İncelenen kitabın kitap kağıdı kullanılarak basıldığı tespit edilmiştir. Kitap, ilkökul dönemi çocuklarına hitap etmektedir. Bu yönüyle kitap içerisindeki cümleler genelde 5-25 sözcük uzunluğa sahiptir. Kitapta bırakılan boşlukların okurların not alabilmeleri ve kitabı kolay bir şekilde okuyabilmeleri açısından ölçülü olduğu söylenebilir.

3.1.7.1.4 Resim

Diğer iki kitabın (*Ormandaki Arkadaş* ve *Kokuşuk Arkadaş*) devamı niteliğinde olan “*Mandolin Çalan Pangolin*” adlı kitapta da hayvanları korumacı tavrı devam eden As’ın aracılığıyla çocuklar yeni hayvanlarla tanışacak ve hayata dair yeni bilgileri onlarla paylaşacaktır. As’ın, okurları yeni bir mecaraya çıkarmadan önce hayvan dostları olan Karıncayiyen ve Tembel Hayvan, nine ve dede ile vedalaşarak şehire ailesinin yanına gitmesi gerekmektedir. As’ın büyükannesi, dedesi ve hayvan dostlarıyla vedalaşması **Şekil 29**’da gösterilmektedir:

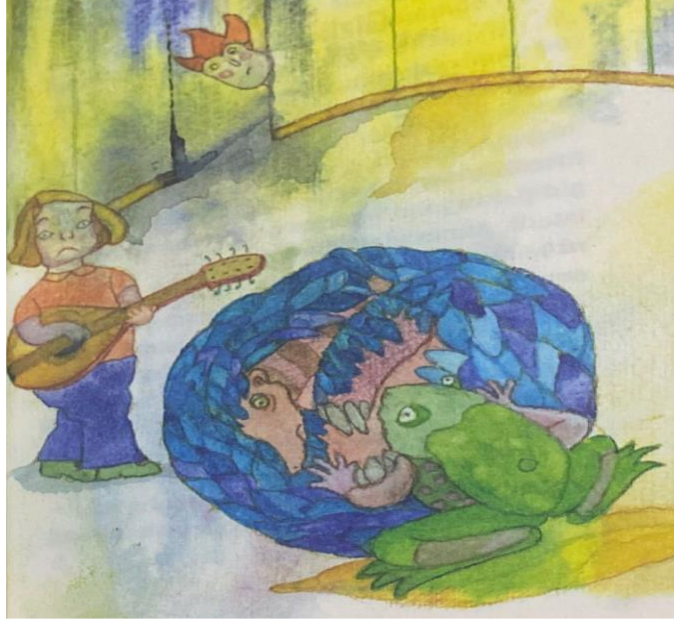

Şekil 29: Can Göknil – ‘Mandolin Çalan Pangolin’

Diğer iki kitapta (*Ormandaki Arkadaş* ve *Kokuşuk Arkadaş*) olduğu gibi yazarın bu kitabında da resimler sulu boya ve kuru boya kullanılarak renklendirilmiştir. Yazarın ayrıca kitap içerisinde serinin diğer kitaplarına da karakterler aracılığıyla atıfta bulunduğu görülmektedir. Örneğin yazar, **Resim 29**'da seriye ait diğer kitapların ana kahramanlarını göstererek çocukların öykü serisine dair var olan eski bilgilerini harekete geçirmekte ve bu bilgileri yeni okuyacakları kitapla bütünleştirmelerini olanaklı kılmaktadır. Böylelikle okur, seri içerisinde bulunan kitaplar arasında anlamsal bir bütünlük kuracak ve neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde olayları daha net bir şekilde anlamlandırabilecektir.

Şekil 30, sirkte mandolin çalan pangolinin zorla bu işi yaptığını düşünen As'ın sirk sahnesine atlamasını ve mandolini pangolinin elinden kapmasını betimlemektedir. Bu davranış karşısında korkan pangolin, yapısı gereği yusyuvarlak bir top halini alır. Yazarın kitap içerisinde bir hayvan türüne özgü içgüdüsel davranışlara yer vermesinin, okurların genel kültür düzeylerine olumlu yönde katkı sağlayacağı söylenebilir.

Şekil 30: Can Göknil – ‘Mandolin Çalan Pangolin’

İncelenen kitapta **Şekil 30** ile bu resme ait olayların anlatıldığı metin, aynı sayfada yer almaktadır. Bu bağlamda metni önce okuyan ve ardından resmi inceleyen çocukta konuya dair anlamsal bütünlük oluşacak ve bu bütünlük sayesinde kitap okurların zihninde daha kalıcı bir hal alacaktır.

3.1.7.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.7.2.1 Konu

As'ın macerelerini anlatan ve serinin son kitabı olan “*Mandolin Çalan Pangolin*”, okurları oldukça farklı bir serüvene çıkarmaktadır. Kitapta As'ın ailesi kasabada iş bulur ve kızlarını yanlarına alırlar. Bu duruma en çok As'ın ninesi ve dedesi sevinir çünkü torunları hem okula gidecek hem de ailesiyle bir arada olacaktır. Ayrıca As ne zaman isterse dedesi, ninesi ve çok sevdiği orman arkadaşlarını görmek için yanlarına gidebilecektir.

As, kasabada okula kayıt olur. Dedesi ve ninesi, As'ın eğitimine önem verdikleri için yanlarında olduğu sürede okula gidememiş olsa bile çeşitli şekillerde onu okula hazırlamışlardır. Bu sayede As, okula başladığı ilk gün sınıf atlamış ve

yaşıtlarıyla aynı sınıfa gidebilmiştir. Bir gün, sınıflarına okul müdürü gelir ve kasabalarına sirk geleceğini ve gitmek isteyen olursa ailesinden imzalı izin kağıdı getirmesi gerektiği söyler. Müdür sınıftan çıktığında As'ın yüzünün asık olduğu gören öğretmeni yanına gider ve As'a her sirkte çalışan hayvanın zorla orda tutulup tutulmadığını oraya gidip görmeden asla bilemeyeceğini anlatır. Ertesi gün arkadaşlarıyla sirke giden As, mandolin çalan pangolini görünce kendine hakim olamaz ve sahneye atlar. Pangolin korkar ve korkusundan yusuvarlak olur. As, pangoline “seni buradan kurtacağım” der. Pangolin ise mandolin çalıp insanları eğlendirmeyi çok sevdiğini ve burada isteyerek çalıştığını anlatır. Çünkü hayvan kaçakçıları, kabukları değerli olduğu için ona zarar vermiştir. Neler olduğunu anlayan As çok şaşırır ve pangolinin sirkte olmasının daha güvenli olduğunu anlar. Sanatçı, bu kitabında da okurlarını yine farklı bir hayvanla tanıştırmış ve onun hakkında bilgiler vermiştir.

Tüm bunlar kapsamında kitabın ana konusunun ön yargılı olmanın doğru bir davranış olmadığını çocuklara sezdirmek istediği görülmektedir. Ayrıca sirke gitmek için ebeveynleri tarafından resmi izin kağıdının istenmesi, eğitim kurumlarındaki bürokratik işleyişin varlığını okurlara göstermektedir. Öte yandan hayvan sevgisi, yardımseverlik ve eğitimin önemi ise diğer yan konulardır.

3.1.7.2.2 Tema

“*Mandolin Çalan Pangolin*” adlı kitapta ön yargı, eğitimin önemi, hayvan sevgisi ve yardımseverlik üzerinde durulmuştur.

3.1.7.2.3 Kahraman

As: Ana kahramandır. Hayvanlara olan sevgisi ön planda olan sevecen bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mavi Pangolin: Sirk çalışanı, mandolini çalmayı öğrenen pangolindir.

As'ın Annesi, babası ve öğretmeni.

3.1.7.2.4 Dil ve Anlatım

Can Göknil'e ait “*Mandolin Çalan Pangolin*” adlı kitap, sanatçının öykü serisinin sonucunu olup 8 ara başlıktan oluşmaktadır. Her bölüm kendi içinde bağlantılıdır ve her başlık içerik hakkında bilgi vermektedir. Kitap, genel anlamda eylem cümlelerinden oluşmaktadır. Kitapta yer alan bazı eylem cümleleri aşağıda gösterilmektedir:

“Ormanda okul yoktu ama As dedesinden okuma yazma öğrenmişti”(s. 9).

“Nasıl çalındığımı torununa da öğretmişti”(s. 11).

“As Karınca Yiyen adlı hayvanla da güzel dostluk kurmuştu”(s. 16).

“Annen tavşan desenli perdeleri kendi elleriyle dikti”(s. 23).

“Okula başlamak için gerçekten sabırsızlanıyordu”(s. 24).

Kitapta yer alan eylem cümleleri, yaşanan duyguların okura etkili bir şekilde hissettirilmesine katkı sağlamaktadır. Öte yandan eylem cümlelerin yoğun olarak kullanımı, anlatımı tek düzelikten kurtarmaktadır. Anlatımı güçlendirmek amacıyla ana dilin inceliğini okurlara yansıtan deyimlere de kitap içinde rastlanılmıştır. Kitap içerisinde yer alan bazı deyimler aşağıda gösterilmektedir:

“Oralarda sakın üşütme kendini, diye fısıldarken sesi titriyordu”(s. 10).

“Arkadaşlar birbirinin kusurlarını hoş görmeli”(s. 17).

“Birkaç saat ailesiyle hasret giderdikten sonra...”(s. 23).

Bu bağlamda söz konusu kitapta kişilerin duygu ve düşüncelerinin ana dilin incelikleri kullanılarak okurlara aktarılmaya çalışıldığı söylenebilir.

3.1.7.2.5 İleti

Sanatçıya ait kitap, “Her duyulan söz her zaman doğru değildir” iletisini okurlara iletmektedir.

3.1.8 “Ormandaki Arkadaş” Adlı Kitabın İncelenmesi

3.1.8.1 Dış Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.8.1.1 Kapak

Can Göknil’in yazıp resimlediği “Ormandaki Arkadaş” adlı kitap, serinin ilki olma özelliğini taşımaktadır. Kitabın kapağında, bir ağacın dalından sarkmış, uzun tırnakları ve üzerinde dolaşan kelebekleriyle Yavaş Hayvan adlı karakter betimlenmiştir. Sanatçı, diğer kitaplarının görsellerinde olduğu gibi bu kitabının kapağında da canlı renkleri tercih etmiştir. Söz konusu kitap kapağı **Şekil 31**’de görülmektedir:

Şekil 31: Can Göknil – “Ormandaki Arkadaş” Ön Kapak

İncelenen kitap, karton kapak kullanılarak ciltlenmiştir. Ciltleme işleminde karton türünde sert bir kapak kullanımının tercih edilmesi, kitabın uzun süre yıpranmadan saklanıp istenilen zamanda okunmasını sağlamaktadır.

3.1.8.1.2 Boyut

Can Göknil'e ait "*Ormandaki Arkadaş*" adlı kitap 12.5×19.5 cm boyutundadır. Söz konusu boyut, çocukların kitabı rahatça okuyabilmelerini sağlamaktadır.

3.1.8.1.3 Kağıt ve Sayfa Düzeni

"*Ormandaki Arkadaş*", kitap kağıdı kullanılarak yayımlanmıştır. Bu sayede sanatçının kuru boya ve sulu boya tekniğini iç içe harmanladığı resimlerin renklerinin dağılmadığı, aynı zamanda resimlerin okura net bir şekilde yansıtıldığı saptanmıştır.

Kitabın ara başlıklarında ve satır kenarlarında çocukların not alabilmesi adına uygun boşluklar bırakılmıştır. Bu kenar boşlukları, okurların kitabı kolay okuyabilmesine olumlu yönde etkilemektedir.

3.1.8.1.4 Resim

Can Göknil'e ait "*Ormandaki Arkadaş*" adlı kitapta kuru boya tekniği kullanılmıştır. Resimlerin genelinde sanatçı, çocukları düşsel bir maceraya çıkarmaktadır. Aile olmanın sıcaklığı, duygu ve düşünce paylaşımlarının sezdirilmesiyle birlikte doğa ve hayvan sevgisi de resimler aracılığıyla çocuklara sunulmuştur. Öte yandan kitap içerisinde yer alan resimlerde çocukları heyecanlandıran bir durum olarak insana özgü davranışların bir hayvana aktarıldığı da gözlenmiştir. Dolayısıyla "*Ormandaki Arkadaş*" adlı kitapta, resimler aracılığıyla konu ile bütünlüğün sağlandığı, soyut olan duyguların somutlaştırılarak çocuk tarafından daha kolay algılanmasının hedeflendiği tespit edilmiştir.

"*Ormandaki Arkadaş*" adlı kitaptan alıntılanan **Şekil 32**'de rengarenk çizilen bir oda ve farklı karakterler yer almaktadır. Sanatçı, çocukların ilgisini çekmek adına renklerin gücünden de yararlanmışır. Pembe, mavi, yeşil örgü yumakları, yeşil perde, As'ın mavi elbisesi, ninenin pembe ve rengarenk şapkası gibi kullanımlar bu duruma

örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda renklerin kullanım gücünün okurlarda resim yapma isteği de uyandırabileceğinin söylenmesi mümkündür.

Şekil 32: Can Göknil – ‘Ormandaki Arkadaş’

Başka bir açıdan, kullanılan renklerin resmi anlamlandırılan okurların hayal dünyasını harekete geçirebileceği gibi onların hayal gücünü de zenginleştirebileceği düşünülebilir.

Sanatçı, **Şekil 32**'de geleneksel el işçiliği olan örgüyü okurlara tanıtarak çocukların genel kültürlerini geliştirmeye yönelik katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede “*Ormandaki Arkadaş*” adlı kitabın okurlar açısından sanatsal ve öğretici bir nitelik taşıdığı belirtilebilir.

İncelenen kitap ayrıca görselleri, konusu ve adıyla bir bütün oluşturmaktadır. **Şekil 33**, bu bütünlüğü yansıtmaktadır:

Resim 33: Can Göknil – ‘‘Ormandaki Arkadaş’’

Görselde ormanın içinde oturan çocukla ağacın dalından sarkan hayvanın karşılıklı konuşması betimlenmiştir. Kitap kahramanı As'ın ormandaki arkadaşı Yavaş Hayvan'ı görmek için her gün ormana gitmesi ve onla yakınlık oluşturması, okurlara doğa sevgisi ve hayvan sevgisi gibi olumlu tutumlar kazandıracaktır.

3.1.8.2 İç Yapısal Özellikler Açısından İncelenmesi

3.1.8.2.1 Konu

“Ormandaki Arkadaş” adlı öykü kitabı, yazarın seri olarak yayımladığı kitap dizisinin birinci kitabıdır. As'ın ailesinin iş bulmak için başka şehirde olması, As'ın ninesi ve dedesiyle kalmasını gerektirmektedir. Fakat ninesi ve dedesinin bulunduğu köyde okul olmaması, As'ın okula gidemeyeceği düşüncesi oluşturduğundan onları kaygılandırmaktadır.

Kitapta ayrıca, ninesi ve dedesiyle birlikte ormandaki kulübede yaşayan As'ın, orman hayvanlarından Yavaş Hayvan'la olan arkadaşlığı da anlatılmıştır. Yavaş Hayvan ile kurduğu yakınlık As'ı çok mutlu etmektedir. Fakat As, orman bekçisi dedesi işe giderken uyuyakalırsa ormana tek başına gidemeyecektir çünkü ormandan

eve dönüş yolunu bilmemektedir. As, arkadaşı Yavaş Hayvan'ı uyuyakaldığı bir günde ziyaret etmek istemektedir ancak tek başına ormana gidebilmesi mümkün değildir. Ninesi, torununu üzgün görmek istemez ve bu duruma bir çözüm yolu bulmak ister. Bu çerçevede ninesi, örgü yumağını evden başlamak suretiyle çözerek ormana gidecek ve ipi dolaya dolaya eve ulaşacaktır. Bu fikri çok seven As, hemen işe koyulur. Ormana giderken açtığı iplerin dönüş yoluna kadar uçmaması için de taşlarla ipleri sabitler.

Sanatçının incelenen kitapta birden çok konuya değindiği gözlenmektedir. Yavaş Hayvan ve As'ın arkadaşlığında hayvan sevgisi, torunlarının eğitimi için kaygılanan aile büyükleriyle eğitimin önemi ve ormana giderken iplerin uçmaması için taşların dizilmesiyle de pratik zeka kitapta işlenen konulardır.

3.1.8.2.2 Tema

Kitapta As'ın ormanda yaşayan Yavaş Hayvan ile kurduğu arkadaşlık çerçevesinde dostluk ve yardımseverlik temalarına değinilmiştir. Ayrıca aile olma, hayvan sevgisi, fikir üretme, eğitimin önemi gibi diğer temaların da kitap içinde yer aldığı tespit edilmiştir.

3.1.8.2.3 Kahraman

As: Kitabın ana kahramanıdır. Ailesi onun tembel olduğunu dile getirirse de oldukça hareketli, arkadaş canlısı, pratik zekâlı ve eğlenceli bir kişiliktir.

Yavaş Hayvan: As'ın en iyi arkadaşıdır. Doğası gereği yavaş ama arkadaş canlısı ve sevgi doludur.

Nine: As'ın ninesidir. Torununa derin sevgi beslemekte onu her koşulda desteklemektedir.

Dede: As'ın dedesidir. Orman bekçisidir. Hayvanları sever, onları korur ve aynı zamanda torununa ormanı tanıtır.

3.1.8.2.4 Dil ve Anlatım

“Ormandaki Arkadaş” adlı öykü kitabı, ilkokul dönemi çocuklarına hitap etmektedir. Kitap 6 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm, birbiriyle bağlantılı olup bölüm başlıkları kitabın gidişatına yön veren temel olayları belirtmektedir. Kitabının başlangıç cümlesi şu şekildedir:

“Gizemli ormanlarıyla bilinen uzak ülkelerin birinde As adında bir çocuk varmış”(s. 7).

Kitabın giriş cümlesinin düz yazı türü olan masala öykünmesi, çocukların ilgisini kitaba çekmektedir.

İncelenen kitapta genel olarak fiil cümlelerinin kullanıldığı görülmektedir. Cümlelerin çoğu kurallı şekilde oluşturulmuş olup bazı diyaloglarda devrik cümlelerin de kullanıldığı saptanmıştır. Örneğin:

“Geçimlerine katkı sağlamak için de külah örüyormuş”(s. 9). (Kurallı)

“Akşama doğru As ve dedesi evlerine dönmüşler”(s. 19). (Kurallı)

“Olur da rüzgar kuvvetlenirse ip uçmasın diye önlem alıyormuş” (s.23). (Kurallı)

“Her çocuk bir olmaz, diye eklemiş ninesi”(s. 9). (Devrik)

“As bu gidişle tembelliğe alışacak, zaten çok uyuyor, diye aklından geçiriyormuş dedesi”(s. 9). (Devrik)

“Dostluk için, demiş Yavaş hayvan”(s. 16). (Devrik)

Kitapta devrik cümlelere yer verilmesi, karmaşık yapıli metinlere geçiş aşamasında olan ilkokul dönemindeki çocukları bu kullanımlara alıştırmak adına önemli bir durum olarak değerlendirilebilir. Ayrıca devrik cümlelerin kitap içerisinde kullanımı, kitaba dinamik bir yapı kazandırmaktadır.

Kitapta ana dil edinimini vurgulamak, dilin zenginliğini gözler önüne sermek ve sözün etkililiğini arttırmak adına deyimlerden ve atasözlerinden yararlanıldığı gözlenmektedir. Kitap içinde kullanılan bazı atasözleri ve deyimler şu şekildedir: “*aklından geçirmek, keyfi kaçmak, gözlerine inanmamak, gözden kaybolmak, sarmaş dolaş olmak ve küçüçük boyun var türlü türlü huyun var*”.

Can Göknil, “*Ormandaki Arkadaş*” adlı kitabında anlatımı güçlendirmek amacıyla sınırlı sayıda ikilemeye yer vermiştir. Örneğin:

“... oynamadığı zamanlarda uzun uzun uyur, bir yandan da gülümsermiş”(s. 9).

“Ben sık sık babam gibi yüzme şampiyonu olduğumu hayal ediyorum”(s. 16).

Söz konusu örneklerde de görüldüğü üzere ikilemeler, zarf görevinde kullanılmıştır. Böylelikle okurlara durum ve zamanların farklı kullanımını sezdirilmek istenmiştir. Bir başka örnekte ise dilin kullanım zenginliğini göstermek adına söz sanatlarına başvurulmuştur. Kitap içerisinden alıntılanan aşağıdaki örnek cümle, benzetme söz sanatına başvurulduğunu göstermektedir:

“Hayvan çok büyük değilmiş ama kazma gibi güçlü tırnaklarıyla dallara asılarak baş aşağı sallanırken As’a gülümsüyormuş”(s. 11-14).

Kitap içerisinde yer alan hayvanın tırnaklarının güçlü olması sebebiyle kazmaya benzetilmesi, benzetme söz sanatının kullanıldığının bir göstergesidir. Tüm bunlardan hareketle, sanatçının “*Ormandaki Arkadaş*” adlı kitabın zengin söz varlığı ile çocukların ana dil edinimine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

3.1.8.2.5 İleti

Yazarın “*Ormandaki Arkadaş*” adlı kitabında ileti şu şekilde betimlenebilir: “Zor duruma düştüğümüzde bizi kurtaracak yardımın nereden geleceğini hiçbir zaman

tam olarak bilemeyiz.” Kitap içerisinde alıntılanan aşağıdaki örnek, kitabın iletisine ait ipucu sunmaktadır:

“*O koca tırnaklı ayaklarla zar zor yürüyerek nehir kıyısına varmış ve hiç düşünmeden kendini suya atıvermiş*” (s. 36).

Söz konusu örnekten hareketle, Yavaş Hayvan’ın yakın arkadaşı olan As’ı nehirde boğulmaktan kurtarması, sezdirilmek istenen iletiyi açıkça destekler niteliktedir.

3.2 Can Göknil’in Çocuk Kitaplarında Değerler Eğitimi

3.2.1 “Kuyruksuz” Adlı Kitapta Değerler Eğitimi

Can Göknil, “*Kuyruksuz*” adlı kitabında insan hassasiyetine dokunan önemli değerlere değinmektedir. Bu değerler; sevgi, arkadaşlık, yardımseverlik ve ahlaki değerler altında hoşgörülü olma olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların davranışlarını şekillendiren bu değerler, resimler yoluyla da okurlara sezdirilmektedir.

3.2.2 “Renkli Öcüler” Adlı Kitapta Değerler Eğitimi

“*Renkli Öcüler*” adlı masal kitabında çocuklara değerler eğitimi içerisinde sorumluluk bilincinin kazandırılması hedeflenmiştir.

3.2.3 “Gökyüzü Sirki” Adlı Kitapta Değerler Eğitimi

“*Gökyüzü Sirki*” adlı incelenen masalda değerler eğitimi kapsamında çocuklara dostluk, yardımseverlik ve sevgi değerleri kazandırılmaya çalışılmıştır.

Gökyüzü sirkine seyirci bulmak için fırtınaya başvurulması ve fırtınanın yardım etmesi değerler eğitimi kapsamında yardımseverlik örneği olarak verilebilir. Öte yandan dağın, ormanın, kısaca doğanın dostu olan Yer-Su’ların Kam Çocuk’a gelecekte tufan olacağını haber vermesi yardımseverlik ve dostluk değerlerini desteklemektedir. Bu duruma kitap içerisinde alıntılanan şu paragraf örnek olarak gösterilebilir:

“Çok geçmeden usulca yanlarına yaklaşan Yer-Su’larla dost olmuş. Onlar dağın, ormanın, akan suyun dost ruhlarmış, Kam Çocuk’a gelecekte haber getirmişler; büyük zarar ve sıkıntuların yaşanacağını ve Tufan olacağını söylemişler. Ona iki tokmaklı davul vermişler... Bu davul kurtuluşunuz olacak. Sözlerimiz kulağına küpe olsun, demişler” (s. 19).

“Gökyüzü Sirki” adlı masal kitabı içinden alıntılanan bu paragraf, değerler eğitimi kapsamında çocuk okura yardımseverlik ve dostluk değerlerinin kazandırılmaya çalışıldığının bir göstergesidir.

3.2.4 “Kirpi Masalı” Adlı Kitapta Değerler Eğitimi

Can Göknil’in “*Kirpi Masalı*” adlı kitabında dostluk ve yardımseverlik değerleri işlenmiştir. Kitap içerisinden alıntılanan aşağıdaki örnek, sanatçının yardımseverlik değerini nasıl ele aldığını göstermektedir:

“*Kirpinin yardımıyla başlayan yağmur hızlanmış ve günlerce devam etmiş. Orman suya kavuşunca herkes mutlu olmuş*”(s. 27-29).

Değerler edinimi, bireylerin bilişsel gelişimlerini doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda sanatçıya ait kitap içinde verilen değerlerin okurların bilişsel gelişimlerini desteklediğinin söylenmesi mümkündür.

3.2.5 “Kokuşuk” Adlı Kitapta Değerler Eğitimi

İncelenen hikâyede yardımlaşma, sorumluluk bilinci, doğa ve hayvan sevgisi gibi insani değerler üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda kitap, çocukların hayatını olumlu yönde değiştirecek farklı durumlara dair duyarlılık kazandırma açısından etkilidir.

3.2.6 “Mandolin Çalan Pangolin” Adlı Kitapta Değerler Eğitimi

Can Göknil’e ait “*Mandolin Çalan Pangolin*” adlı kitap, değerler eğitimi kapsamında sevgi, yardımseverlik ve dostluk gibi duyguları işlemektedir.

3.2.7 “Ormandaki Arkadaş” Adlı Kitapta Değerler Eğitimi

Can Göknil’e ait “*Ormandaki Arkadaş*” adlı kitap; sevgi, dostluk ve yardımseverlik gibi değerleri, ormanda yaşayan Yavaş Hayvan ve küçük çocuk As’ın üzerinden okurlara edindirmeye çalışmaktadır. Aşağıdaki alıntılar, kitapta yer alan sevgi, dostluk ve yardımseverlik değerlerini vurgulamaktadır:

“Başka bir şey bulamayınca ninesinin ona ördüğü çok sevdiği külahını başından çıkararak yüzücü dostuna hediye etmiş” (s. 16-17).

“... o koca tırnaklı ayaklarla zar zor yürüyerek nehir kıyısına varmış ve hiç düşünmeden kendini suya atıvermiş” (s.36).

Kitap içinden alıntılanan yukarıdaki örneklerde farklı iki türün sevgi dolu arkadaşlığına değinilmiştir.

Bölüm 4

SONUÇ

4.1 Sonuç

Araştırma kapsamında Can Göknil'e ait 8 çocuk kitabı incelenmiştir. Sanatçıya ait söz konusu kitapların kapak resimlerinin, sulu boya ve kuru boya tekniği kullanılarak renklendirildiği gözlenmiştir. Öte yandan kitapların kapak resimlerinde çocukların dikkatini çeken canlı renkler kullanılmıştır. Sanatçı; doğanın büyüme, canlanma anlamı taşıyan yeşil rengine; tatlı, naif ve nezaket rengi olan pembeye; gökyüzünün aydınlığını ve denizin ışıltılısını temsil eden maviye ve ayrıca renklerin tümünü içinde barındıran beyaza sıklıkla yer vermiştir. Renklerin ahenkli kullanımı, okurların algılarını kitaba yöneltmektedir. Okurlar tarafından algınabilir olan kitaplar, okurların duygu ve düşüncelerini harekete geçirmekte ve onları kitap için heyecanlandırmaktadır.

Başka bir açıdan sanatçı, kapak resimlerinin genelinde kitapların ana kahramanlarına yer vermiştir. Bu durum, okurun kitap hakkında fikir oluşturmasını olanaklı hale getirmektedir. Bu bağlamda okurların kitapların kapak resimlerinden ve kitapların isimlerinden yararlanarak kitapların ana düşünce ve konusu hakkında fikir yürütebilmeleri mümkün hale getirilmiştir. Fikir yürütürken gösterilen çabanın olumlu sonuçlanmasının insanları mutlu edebileceği düşünüldüğünde bu durumun okurların bilişsel gelişimini destekleyebileceği belirtilebilir. Öte yandan çocuk okurların sahip oldukları üst düzey ilgi ve alâka ile kitaba yönelik yaptıkları tahminlerin onların kitap okuma alışkanlığı kazanmaları üzerinde de olumlu bir rol oynayacağını düşünülebilir.

Bu bağlamda incelenen kitapların kapağı ilgi çekici, amacına uygun ve işlevsel bir yapıya sahiptir.

Sanatçıya ait kitaplar, okul öncesi ve ilkokul dönemi çocuklarına hitap etmektedir. Kitaplar, okurların gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. İncelenen kitapları okurlar tek başına taşıyabilir ve tek başına sayfalarını çevirebilirler. Ayrıca bu durum çocuklara okuma alışkanlığı da kazandıracığı ve kitap okuma isteğini arttıracaktır.

İncelenen kitapların genelinde resim ve metinler aynı sayfada yer almaktadır. Kitabın konusu, olay örgüsü ve resmi ile kitabın bütünlüğü korunarak okurların zihninde kalıcı hale gelmesi sağlanmıştır. Bazı resimlerin ise tek sayfada bir bütün halinde verildiği; buna karşılık olay örgüsünün ise resimden önceki sayfada işlendiği saptanmıştır. Bu çerçevede söz konusu kitaplar ebeveynleri tarafından çocuklara okunduğunda çocukların resimler ile duyduklarını kolayca eşleştiremeyecekleri, kitaplara ait olan konu, karakter ve olay örgüsü gibi durumları rahatça akılda tutamayabilecekleri söylenebilir. Dolayısıyla bu durumun çocukların duyduklarını veya gördüklerini zihinde etkili bir biçimde canlandırabilme yetileri üzerinde olumsuz etkide bulunabileceğini söylememiz mümkündür.

Can Göknil'e ait incelenen kitapların mat kuşe kağıt veya kitap kağıdı kullanılarak ciltlendiği tespit edilmiştir. Bu kullanım sayesinde okurların, söz konusu kitapları uzun süre boyunca herhangi bir yıpranma/yırtılma olmadan kullanabilmeleri mümkün hale getirilmiştir. Yine bu biçimlendirme, okurun gözünün yorulmadan kitabı okumasını da olanaklı kılmaktadır.

Çocuk kitaplarında resimler, estetik değer taşıyıp çocuklarda ilgi uyandırmalıdır. Can Göknil'in ressamlık yönü göz önüne alındığında incelenen kitaplarda yer alan resimlerin sanatsal bir değer taşıdığı gözlenmektedir. Sanatçı,

kitapların kapak resimlerinde olduğu gibi kitap içi resimlerinde de sulu boya ve kuru boya tekniğini kullanmıştır. Söz konusu bu resimleri eliyle çizmiş olan sanatçı, resim oluşturmaya yönelik herhangi bir dijital araç kullanmamıştır. Bu da okurları sanata yönlendirmekle birlikte, elle çizilen bir resmin sıcaklığını, yaratıcılığı ve okurlar için harcanan emeği duyumsatacaktır. Bu duyu, onların dşuncelerini beslemekle birlikte çevrelerine herkesten farklı görmesini ve anlamlandırmasını sağlayacaktır. Ayrıca okurların sanata karşı farkında bile olmadıkları gizli yeteneklerini de ortaya çıkaracaktır.

Sanatçı, resimlerdeki bazı karakterleri günlük yaşamda görülen ve aşına olunan formlarının dışında farklı renkler kullanarak renklendirmiştir. Yazarın bu kullanımı, hayal etmenin sınırsızlığını ve yaratıcı düşünmenin önemini okurlara sezdirmektedir. İncelenen kitaplar iiresinde bazı mekanların veya çevresel unsurların tam olarak resmedilmediği; söz konusu resimlerde sadece kahramanların yer aldığı görülmüştür. Çevresel unsurların tam anlamıyla tasvir edilmemesi, okurların hayal gücünü harekete geçirerek onları aynı zamanda kitaba ortak etmektedir. Öte yandan resimlerin metinler ile destekleniyor olması, kitabı açık ve anlaşılır hale getirmekte ve okurların hayatla bağ kurmasını kolaylaştırmaktadır. Sanatçının hem görsel hem de konu içinde farklı hayvanları okurlara tanıtması, okurların çevresinde bulunan ve henüz tanımadığı varlıklar hakkında bir n bilgi oluşturmasını sağlamaktadır. Öte yandan incelenen kitaplarda yer alan bazı resimlerde yazarın kullandığı karmaşık çizim tekniği, okurun hem kitaba odaklanma seviyesini hem de resimleri algılama oranını düşüreceği söylenebilir.

Can Göknil'e ait incelenen masal kitaplarında birçok farklı konunun işlendiği saptanmıştır. Sanatçının kitaplar aracılığıyla sözlü edebiyat ürünlerinden masallara ait birçok özellikten yararlanarak ocuk okular üzerinde farklı açılardan etki yaratmaya

çalıştığı tespit edilmiştir. Örneğin masallar, sanatçının yalnızca mesajlarını iletmek için kullandığı bir araç olmayıp aynı zamanda çocuk okurları hayata hazırlayan ve onların bilişsel gelişimlerine katkı sağlayan yazınsal ürünlerdir. Bu bağlamda sanatçının kitaplarının konusunda yer alan sorumluluk kazandırma bilinci, dostluk ve arkadaşlığın önemi, farklı görünmenin güzelliği, ön yargılı olmanın doğru bir tutum olmadığı ve karşımıza çıkabilecek zorluklarla mücadele gibi kazanımlar, okurları gerçek hayata hazırlamada başat konulardır.

İncelenen kitaplar okurlara ana dil edinimi, kelime haznelerinin gelişimi, edebî açıdan nitelik kazanma gibi farklı açılardan zengin bir içerik sunmaktadır. Sanatçının gerçek üstü canlılar aracılığıyla renkleri tanıtmaması, aynı kahramanlar ile zıtlık kavramlarını sezdirmesi, farklı hayvanları kendi yaşam alanlarında betimlemesi, bu düşünceyi destekler niteliktedir. Ana dil edinimi, okurların konuşma becerisine de katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda sanatçı, kitaplarda ana dilin inceliğinden yararlanarak birçok deyim ve atasözüne yer vermiştir.

Yazarın incelenen kitaplar aracılığıyla okurları, kültürlerin nesiller boyunca aktarımında önemli bir konuma sahip olan sözlü edebiyat ürünlerinden destan ve bilmece türü ile tanıştırdığı gözlenmiştir. Örneğin, yazarın *Gökyüzü Sirki* adlı kitabı ile birçok yeni kavram, kelime ve gerçek üstü durum okurlara gösterilerek kültürel bir aktarım sağlanmıştır. Başka bir açıdan, sözlü edebiyat ürünlerinden bilmecenin eğlenceli tabiatını okurlara harf öğretiminde kullanan sanatçı, aynı anda okurlara dil becerisi kazandırmayı da amaçlamıştır. Bu çerçevede yazarın bilmeceleri eğitim için bir oyun aracı olarak kullandığı tespit edilmiştir. Söz konusu bu durumun okurlara öz güven, sosyal çevrede rahatça düşüncelerini ifade edebilme, kıvrak zekâlı olabilme, pratik düşünebilme ve karmaşık durumlar karşısında bağlantı kurabilme gibi farklı yetileri kazandırabileceği belirtilebilir.

Yazarın incelenen kitaplarının bazılarında insan eylemi sonucu ortaya çıkan “kaçakçılık” gibi olumsuz durumlara dikkat çekilerek hayvanların konu edinildiği gözlemlenmiştir. Örneğin *Ormandaki Arkadaş*, *Kokuşuk Arkadaş* ve *Mandolin Çalan Pangolin* kitaplarının ana kahramanı olan As’ın mecaralarıyla çocuklara hayvan sevgisi ile hayvanların yaşamlarına ait bilgiler sunan sanatçı, aynı zamanda hayvan kaçakçıları ve bu kaçakçılar tarafından kötü muameleye uğramış hayvanları vurgulamıştır. Yine kitap kahramanı As üzerinden çocuk haklarına atıfta bulunan sanatçı, onların eğitim, mahremiyet, özgürlük ve fikir üretme hakları üzerinde durmuştur.

Çocuk kitapları, yaşanılan çevre ve kültürle harmanlanarak kendisi başta olmak üzere çevresini ve hayvanları seven, yardımsever, barışçıl, sevecen, eşitlikçi bireyler yetiştirmede önemli rol oynamaktadır. Çocuk edebiyatı kitaplarının, yaşamı çocuklara farklı açılardan kurgulayıp sunma düşüncesinden yola çıkacak olursak incelenen kitaplar kapsamında sorumluluk bilinci, hayvan, doğa ve insan sevgisi, saygı, dostluk, yardımseverlik gibi birçok değer okurlara kazandırılmaktadır. Bu bağlamda sanatçının söz konusu değerler aracılığıyla okurlara edindirmek istediği duygu, düşünce ve davranışlar, okurların tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkileyerek onların yaşamlarına olumlu etkide bulunmaktadır.

Sonuç olarak Can Göknil’in incelenen kitapları; sözlü edebiyat ürünlerini okurlara tanıtması, dilin açık kullanımı ile ana dil gelişimini desteklemesi, estetik değer taşıyan resimler aracılığıyla okurlara sanatsal bir zevk ve bakış açısı kazandırması, okurların hayallerini zenginleştirerek onların bilişsel gelişimini desteklemesi, değerler eğitimi aracılığıyla okurların duygu, düşünce ve davranışlarını olumlu yönde şekillendirmesi gibi birçok olumlu özelliği ile çocuk edebiyatı kapsamında önemli bir yer edinmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Alver, F. (2004). Neil Postman'in ocukluğun Yok Oluş Sürecinde İletişim Teknolojisi Eleştirisinin Eleştirisi. *iletişim : araştırmaları Dergisi*, 2(2), 129-141.
- Arslan, A., Şimşek, T. ve Yakar, Y. (2018). ocuk ve Edebiyat. Tacettin Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya ocuk Edebiyatı* içinde (s. 43-68). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aydın, İ. ve Uzun, M. (2020). ocuk kitaplarının taşıması gereken zellikler: Cemil Kavukçu'nun Bir yku Yazalım Mı? ve Masal Anlatma Oyunu adlı eserlerine eleştirel bir bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, 315-340.
- Aytaş, G. (2003). Okuma Gelişiminde ocuk Edebiyatının Rolü. *Trklik Bilimi Araştırmaları*, Sayı 13, 155-160.
- Bal, G. ve Kayabaşı, O.A. (2019). Sibiryada Sahası Türk Destanlarında Kadının Yeri ve Bu Bağlamda Eski Türklerin Kadına Bakışı. *Türkiyat Mecmuası - Journal of Turkology* 29, 2 (2019), 419-434.

- Bayram, Y. (2005). Türk Edebiyatının Đlk Çocuk Dergisi: Mümeyyiz. *Hece*, S:104-105, Ankara 2005, s. 484-500.
- Beyazova, U. (2006). Kitap çocuk ilişkisi. Sever, S. (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 533-535). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Canatak, A. (2011). İbrahim Alâettin'in (Gövsa) Çocuk Şiirleri Adlı Eserinin Çocuk Edebiyatındaki Yeri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(2), 287-296.
- Canlı, S. ve Aslan, C. (2018). Çetin Öner'in "Gülibik" Adlı Çocuk Romanının Yapısal ve Eğitsel İlkeler Açısından İncelenmesi. *İköğretim Online*, 17(2), 812-833.
- Çelik, T. (2014). Türkiye'de Çocuk Olmanın Tarihi: Doğan Kardeş Dergisi. (içinde) *Hasan Ersel. Kazım Taşkent, Yapı Kredi ve Kültür Sanat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 193-232.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çer, E. (2019). Nitelikli çocuk yapıtlarıyla 0-24 aylık dönemde olan bir bebeğin kavram bilgisinin geliştirilmesi. Karagül, S. (Ed.), *Türkçe Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı Kurultayı*, içinde (s. 197-203). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Çıkla, S. (2005). Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler. *Hece*, S:104-105, Ankara 2005, s. 89-107.

Dirican, R. (2018). Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi (ÇG-D)*, 2(2), 51-62.

Elkind, D. (1999). *Çocuk ve Toplum: Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*. (D. Öngen ve B. Onur, Çeviri). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Göknil, C. (2020). *Kuyruksuz*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Göknil, C. (2020). *Ormandaki Arkadaş*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Göknil, C. (2019). *Bilmecelerle abc*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Göknil, C. (2019). *Kirpi Masalı*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Göknil, C. (2019). *Kokuşuk Arkadaş*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Göknil, C. (2019). *Mandolin Çalan Pangolin*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Göknil, C. (2019). *Renkli Öcüler*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Göknil, C. (2016). *Gökyüzü Sirki*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

- Güven, A.Z. (2014). Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 225-246.
- Karagöz, B. (2015). Fablların eğitsel karakteristiği üzerine: la fonten orman mahkemesinden la fontaine'e bakmak. Şimşek, T. ve Yıldız, B.V. (Ed.), *II. Uluslararası Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 507-515). İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Derneği.
- Karatay, H. (2018). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. Tacettin Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 79-127). Ankara: Grafiker Yayınları.
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. Erişim adresi <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf>
- Mert, E. (2016). Çocuk Edebiyatı Eleştirisinin Türkçe Öğretmen Adaylarının Çocuk Kitaplarını Gelişim Düzeylerine Göre Ayrıştırma Becerisine Etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1252-1274.
- Onur, B. (2005). Çocukluğun Dünü ve Bugünü. *Kebikeç*, 19, 99-112.

- Özdemir, E. (1980). *Türk ve Dünya Edebiyatı: Kavramlar-Dönemler-Yönelimler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Sakar, C. (2018). *Türkiye ve Almanya'da Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Çocuk Edebiyatı Dersine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Sakar, C. (2017). Susanna Tamaro'nun Büyülü Çember Adlı Romanının Çocuk ve Eğitim Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-16.
- Schilling, J. (2006). On the Pragmatics of Qualitative Assessment. *European Journal of Psychological Assessment*, 22(1), 28–37.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2006). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır? Sever, S. (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 41-56). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Sınar, A. (2006). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 175-225.

Smulowitz, S. (2017). Document Analysis. içinde *The International Encyclopedia of Communication Research Methods* (eds J. Matthes, C.S. Davis and R.F. Potter).

Stebler, M.Z. (2018). Yaş gruplarına göre çocuk kitapları. Tacettin Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 129-142). Ankara: Grafiker Yayınları.

Şimşek, T. ve Yakar, Y. (2018). Çocuk ve Edebiyat. Tacettin Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 13-42). Ankara: Grafiker Yayınları.

Şirin, R. M. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. (2016). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi. *Türk Dili*, 110(780), 12-31.

Tan, M. (1989). Çağlar Boyunca Çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(01), 71-88.

Türk Dil Kurumu. (2021). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/>

UNICEF Türkiye (2004). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Erişim adresi https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDa irSozlesme.pdf

Yılmaz, O. (2016). Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler. Tacettin Şimşek (Ed.), *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya* içinde (s. 61-108). Ankara: Grafiker Yayınları.